

HET LAND VAN NEVELE

DRIEMAANDELIJK TIJDSCHRIFT VAN DE HEEMKUNDIGE KRING

**MEI
2020**

**JAARGANG
LI**

**AFLEVERING
2**

AFGIFTEKANTOOR 9850 NEVELE
P005093

Verantwoordelijke uitgever: S. De Groote, Peperstraat 7 , 9800 Deinze

INHOUD

S. DE GROOTE	
Nieuw wapenschild Deinze verwijst naar bloedige kruistochten	3
J. LUYSSAERT	
Van de <i>duustput</i> naar de <i>Ijsput</i> in Vosselare	9
A. BOLLAERT	
Van Lotenhulle tot Vinkt: streekgenoten ereconsul in Amerikaanse Moline	12
E. VAERNEWIJCK	
Ad multos annos. Een beknopt levensverhaal van broeder Gommarus	48
P. HUYS	
Nevelaar vermoordde Deinse sigarenkoopman (1886)	71
S. DE GROOTE	
In 1935 wilden 2.000 Nevelaars Honoré Martens nog eens zien voetballen	80
F. DEVELTERE	
Over een uniek en onbemand instrument. Het Lovaertorgel van Marialoop (Meulebeke)	86
S. DE GROOTE	
Heemkundige kring vierde 50-jarig bestaan met drie nieuwe prinsinnen in de orde van de huwiel en voorzitterswissel	93
E. DEVOOGHT en L. BAUTERS	
Onbekend maar niet onbemand: de erfgoedraad Deinze - Het Land van Nevele	104

NIEUW WAPENSCHILD DEINZE VERWIJST NAAR BLOEDIGE KRUISTOCHTEN

‘Deinze nooit deinzen’ prijkt onder het nieuwe wapenschild en het combineert elementen van de voormalige wapenschilden van de stad Deinze en de gemeente Nevele.

Na advies van de Vlaamse Heraldische Raad keurde de gemeenteraad de nieuwe versie goed op 19 december 2019. Hierna volgde op 7 februari 2020 de goedkeuring door de Vlaamse regering.



De officiële beschrijving van het wapenschild van de fusiestad van Deinze luidt: “In zilver een dubbele adelaar van sabel, vergezeld van drie rozen van keel, één in het schildhoofd en twee in de schildvoet. Het schild getopt met een stedenkroon met vijf torens van goud en gehouden door twee leeuwen van keel, het geheel rustend op een lint van sabel, met de spreuk Deinze nooit deinzen in letters van zilver.” Het nieuwe wapenschild combineert elementen van de voormalige wapens van Deinze en Nevele. De elementen van het wapen van Deinze zijn het zilveren schild, de dubbele adelaar van sabel en de drie rozen van keel. De twee leeuwen uit het wapen van Nevele doen dienst als schildhouders. Het schild wordt overtopt met een

muurkroon, het symbool voor steden. De omschrijving van het wapen gebruikt heraldische benamingen voor kleuren en metaal. In de heraldiek (wapenkunde) betekent zilver wit, sable zwart, keel rood, goud geel.

Deze kleuren werden behouden in het nieuwe wapenschild en hebben een specifieke betekenis. Sable staat symbool voor kracht (of gevaar), keel staat symbool voor moed (of opoffering) en goud staat symbool voor wijsheid (of rijkdom).

Opvallend is dat zowel het Deinse als het Nevelse vroegere wapenschild mogelijk verwijzen naar stadsrechten en naar de kruistochten (en/of naar legenden verbonden aan de kruistochten. Deze verwijzingen zijn deels behouden in het nieuwe wapenschild.

Kruisvaarder Wouter (II) van Nevele veroverde mee Jeruzalem

Paus Urbanus II kon het niet meer aanzien dat de moslimlegers steeds dieper doordrongen in de christelijke gebieden van het Nabije Oosten. Toen heilige plaatsen werden verwoest en christenen vervolgd, deed hij tijdens de synode van Clermont van 1095 een emotionele oproep om een kruistocht te organiseren. Het Heilig Land moest bevrijd worden van de 'Saracenen'.

Dit viel niet in dovemansoren en heel wat ridders uit het Westen gaven gevolg aan de oproep. Hun leger bereikte in het voorjaar van 1096 het toen nog christelijke Constantinopel (nu Istanboel) en trok verder in de richting van Jeruzalem. Ook Robrecht II, graaf van Vlaanderen was met een eigen troepenmacht van de partij. Een van de hoge heren in zijn gevolg was Wouter (II) van Nevele. Hij was niet de enige heer van de streek. Hermaer van Somerghem, Joseram van Knesselare, Rassen van Gavere, Boudewijn heer van Dronghen, Graciaen van Eecloo en Boudewijn van Ghendt deden blijkbaar ook mee.

De Vlaamse graaf Robrecht II werd een van de belangrijkste figuren van de eerste kruistocht en onderscheidde zich bij verschillende belegeringen. Hij stond bekend als een wreed veroveraar die meedeed aan de moordpartijen in en plunderingen van de verschillende steden. De kans is zeer groot dat dit laatste ook het geval is voor de edelen uit zijn gevolg, dus ook de heer van Nevele.

De eerste kruistocht werd vanuit het oogpunt van de christenen een succes. Meer dan drie jaar na de start, op 15 juli 1099, werd Jeruzalem veroverd. Het werd eveneens een bloedbad. Godfried van Bouillon werd uitgeroepen tot de eerste koning van het koninkrijk Jeruzalem, maar weigerde de koningstitel. Hij liet zich iets bescheidener de 'verdediger van het Heilig Graf' noemen. In 1187 zou een moslimleger, onder leiding van Saladin, de stad echter opnieuw innemen en de kruisvaarders uiteindelijk volledig verdrijven uit het Heilig Land.

Volgens de historicus Sanderus mocht Wouter II, de heer van Nevele, van de graaf van Vlaanderen wegens zijn deelname aan de eerste kruistocht een rood kruis dragen in zijn wapenschild.

Het kruis vinden we ook terug in het oudst bekende zegel van Nevele uit 1316. Toen bleken er in de vier hoeken vier leeuwen te zijn toegevoegd. Leeuwen op wapenschilden staan voor moed. Een zegel van Nevele uit 1359 toont dit nog duidelijker.



Het vroegere wapen van Nevele (trouwens ook het huidige van Sint-Martens-Latem) bleef een rood kruis op een schild van goud met in de vier hoeken rode leeuwen. Het nieuwe wapen van Deinze neemt dus nog twee Nevelse rode leeuwen over, maar niet het rode kruis.

Er is geen hard bewijs dat leeuwen in de heraldiek verband houden met kruistochten, hoewel sommigen niet uitsluiten dat een aantal edelen die terugkeerden van de eerste kruistocht de leeuw op hun wapenschild gingen gebruiken. Bij de heren van Nevele was dit in elk geval niet zo. De leeuwen komen enkel voor op het zegel van de Stede van Nevele maar niet op het wapen van de heren.

Tussen de 11de en 13de eeuw werden allerlei wilde en mythologische dieren, zoals draken, wolven, luipaarden, panthers en leeuwen op schilden afgebeeld. Graaf van Vlaanderen Diederik van de Elzas, die in 1139 een eerste keer Jeruzalem bezocht, had in 1162 een leeuw op zijn zegelring.

In de eerste decennia van de 14de eeuw, werden onder impuls van Engelse heraldici de verschillende op elkaar lijkende en moeilijk te onderscheiden heraldische dieren gestandaardiseerd tot leeuwen. Het is in die periode dat dus ook op het wapen van Nevele leeuwen verschenen.

De graaf van Vlaanderen (heer van Deinze) werd keizer van Constantinopel

Het oude stadswapen van Deinze was een wat mager uitgevallen dubbele zwarte arend met drie rode rozen op een wit veld.



Net als bij het wapen van Nevele is er een link met de kruisvaarten. Een vierde kruisvaart ging van start op 14 april 1202. Maar op de achtergrond speelden de belangen van het toen zeer machtige Venetië mee. De kruisvaarders werden geacht tijdens hun veroveringstocht de concurrenten van de stadstaat uit te schakelen.

Eén van de belangrijke deelnemers van die kruistocht was Boudewijn IX, graaf van Vlaanderen. Hij was ook heer van Deinze. Maar de kruisvaarders waren eveneens (of vooral) uit op rijkdom en blonken daarbij (opnieuw) uit door wreedheden. In 1204 werd Constantinopel, nochtans een christelijke stad, ingenomen en zwaar geplunderd. De graaf van Vlaanderen werd op het schild geheven als eerste Latijnse keizer van Constantinopel.

Hij zou er niet veel plezier aan beleven. In Thracië kwamen de Grieken in opstand. Wellicht werd hij in 1205 bij een veldslag tegen de Bulgaren gevangengenomen en nadien gedood in de toenmalige Bulgaarse hoofdstad Tarnovo.

Op een tekening uit 1453 staat hij afgebeeld met de keizerstroon op het hoofd. Op zijn borstharnas is duidelijk een zwarte dubbelkoppige adelaar afgebeeld op lichtgele achtergrond. Vermoedelijk heeft graaf Boudewijn IX bij zijn kroning tot 1204 tot keizer van Constantinopel de adelaar als wapenschild aangenomen. Het gebeurde vaak dat heersers een 'moedig dier' als wapen gebruikten. Een adelaar in de heraldiek symboliseert macht en heerschappij.

Boudewijn IX was eveneens heer van Deinze. Vandaar dat Deinze wellicht dus al in de 13de eeuw - toen het voor het eerst stadsrechten kreeg - hetzelfde wapen overnam. De drie rozen die er bijkwamen, verwijzen wellicht naar een amoureuze affaire die de Vlaamse graaf had met de vrouw van de Bulgaarse koning. Hij werd door de jaloeze koning gedood. Zou kunnen, want rode rozen verwijzen in de heraldiek immers naar schoonheid, liefde en (on)trouw. Er is echter ook een versie dat Boudewijn tijdens zijn gevangenschap de avances van de Bulgaarse koningin afsloeg, die hem prompt van poging tot verkrachting beschuldigde, waarbij haar echtgenoot hem liet executeren.

Welk verhaal er ook achter de rode rozen verscholen zit, ze worden mee opgenomen in het nieuwe stadswapen van Deinze, samen met het witte schild en de zwarte dubbele adelaar.¹

Stefaan De Groote, Bachte-Maria-Leerne

Geraadpleegde literatuur

Bollaert A., Bijdrage tot de geschiedenis van Nevele en het Land van Nevele. De heren en dames van Nevele, in *Het Land van Nevele*, jg. 2017, afl. 4.

Declercq R. en Goeminne L., *Het stadswapen van Deinze, bijdragen tot de geschiedenis van Deinze en de Leiestreek*, Kring voor Geschiedenis en Kunst van Deinze en de Leiestreek, 2014.

De Groote S., Van den Abeele M. en Pieters D., *112 histories uit Deinze en 't Land van Nevele*, Mirto, 2019.

De Groote S., Fusiegemeente Deinze heeft nieuw wapenschild, in *Het Nieuwsblad*, 25 januari 2019.

Statius A., Wapenschild fusiestad definitief goedgekeurd, in *Het Laatste Nieuws*, 11 februari 2020.

Rotthier H. en Van De Cruys M., *Heraldiek. Wapens kennen en herkennen*, Leuven, Davidsfonds, 2004.

X, Nieuw wapenschild voor de fusiestad, D17, in *Informatieblad Deinze 't Land van Nevele*, nr. 1, 2020

¹ Met dank aan de heer Marc Van de Cruys van het tijdschrift 'Heraldicum Disputationes' voor het nalezen van de tekst.

VAN DE DUUSTPUT NAAR DE IJSPUT IN VOSSELARE

In Vosselare ligt de gemeentelijke visvijver De IJspuut. Hierna leggen we uit dat de naam *IJspuut* niets te maken heeft met bevroren water.

Op de kaart van 1644 bij het renteboek van Vosselare¹ staat ten zuiden van perceel nr. 61 (sectie A) de Duustput getekend (zie afbeelding).



In een vermelding van 1569 schreef men *duust pit*². De schrijfwijze *pit* toont aan dat in de 16de eeuw in onze contreien nog West-Vlaams werd gesproken en geschreven. Zo zegt men nu nog in de West-Vlaamse dialecten *rik* voor *rug*, *stik* voor *stuk* en *pit* voor *put*. Dit verschijnsel komt ook tot

¹ RAG, baronie Nevele, nr. 1641, kaart.

² RAG, baronie Nevele, nr. 393, 73v.

uiting in de familienaam *Van de Pitte* en *Van de Putte*. Dit klankkenmerk noemt men in de vakliteratuur ‘ontronding’³.

Aan de oorsprong van het bestanddeel *duust* ligt het Germaanse **dunsa* ‘dons, mos’. In het Vlaams werd de *-n-* tussen een klinker en *-s* vaak niet uitgesproken, zoals bijv. in *venster* dat *veister* werd en *peinzen* dat *peizen* werd. Dit verschijnsel deed zich ook voor in *dunse* dat met de *n*-wegval *duus(e)* werd. De *-t* in *duust* is een collectiefsuffix, dit is een achtervoegsel dat van *duus* een verzamelnaam maakt, zoals bijv. *-te* in *gebergte* en in *gevogelte*. *Duust* betekent ‘plaats begroeid met mos’ en *duus(t)put* is ‘een put overwoekerd door mos’.

Vanaf de vijftiende eeuw verschuift in de Zuidelijke Nederlanden het politieke, economische en culturele zwaartepunt van de steden Brugge en Gent naar Antwerpen, Mechelen, Brussel en Leuven. En vanuit deze regionen kwam de expansie van de Brabantse taalkenmerken naar het westen op gang⁴. Zo werd *biten* ‘bijten’, *min* ‘mijn’, *(h)uus* werd ‘huis’. Dit taalverschijnsel noemt men diftongering: uit een eenklank ontstaat een tweeklank. Op dezelfde manier werd *duust* als ‘duist’ uitgesproken, zoals blijkt uit een voorbeeld van 1624 *voetwegele die loopt naer den duysput*⁵. Nu deed zich in sommige woorden weer een ontronding voor, zo werd *fruit* o.m. in Nevele en Landegem als *freyt* geschreven, bijv. *partyen van Lande ... beplant met freytboomkens* (1578)⁶.

Deze ontronding greep ook in op *duus* dat als *deis* werd uitgesproken. Dezelfde ontwikkeling zien we in de plaatsnaam Deinze. Uit de oudste vorm *doinse* ontstond *duinse* dat vervolgens door ontronding *deinse* werd⁷. De naam *deis* (uit *duis*) werd op den duur door het volk niet meer begrepen en dat ‘vreemde’ woord werd vervangen door een woord dat men wél kende (volksetymologie). De begin *d-* in *deisput* werd als een afkorting van het lidwoord *de* gehoord. Zo interpreteerde men *deisput* als *de eisput* wat dan leidde tot *deisput* (uitgesproken *dijsput*).

³ M. Devos en R. Vandekerckhove, *Taal in stad en land. West-Vlaams*, Tielt, 2005.

⁴ J. Tældeman, *Taal in stad en land. Oost-Vlaams*, Tielt, 2005.

⁵ RAG, baronie Nevele, nr. 1642, 93v.

⁶ RAG, abdij Drongen, nr. 36, 17v.

⁷ F. Debrabandere, M. Devos, P. Kempeneers e.a., *De Vlaamse gemeentenamen. Verklarend woordenboek*. Leuven, 2010, p. 60.

Kortom de naam van de visvijver De IJspuit heeft helemaal niets te zien met ijs maar wèl met mos!

Jan Luyssaert, Merendree

VAN LOTENHULLE TOT VINKT: STREEKGENOTEN ERECONSUL IN AMERIKAANSE MOLINE

Donderdag 17 oktober 2019 was een memorabele dag voor het Belgisch ereconsulaat in Moline (staat Illinois, V.S.). Die dag vierde het ereconsulaat namelijk zijn honderdste verjaardag in de Oakwood Country Club in Coal Valley in de onmiddellijke omgeving van Moline.

Dit gebeuren zou misschien aan onze aandacht zijn voorbijgegaan, ware het niet dat zowel de eerste als de laatste ereconsul afkomstig zijn uit het historische Land van Nevele. En, ook de andere ereconsuls hebben hun *roots* in onze onmiddellijke omgeving.

Hierna de lijst van de ereconsuls van Moline:

Edward Coryn: 1919-1921;

Cyriel De Voghelaere: 1921-1929;

Edward Andries: 1929-1953;

Ralph De Porter: 1953-1973;

Dolores Bultinck: 1973-2003;

Patrick Van Nevel: 2003.

EEN STUKJE VOORGESCHIEDENIS

Oorspronkelijke inwoners van Moline en omgeving waren Indianen

Moline is gelegen langs en in de vallei van de Mississippi in de staat Illinois. In het begin van de 19de eeuw was dit gebied het terrein van de Fox¹ en Sauk² Indianen. Deze stammen verbleven omstreeks 1600 tussen Saginaw Bay en het huidige Detroit (Michigan) waar ze in 1640 werden verjaagd door indianenstammen die uit het noorden kwamen (Chippewa en Ottawa) en naar Wisconsin vluchtten. Daar werden ze in 1734 door de Fransen verdreven naar Oost Iowa en over de Mississippi.

¹ De volksstam Fox noemde zichzelf Mesquaki wat 'de mensen van de rode aarde' betekent. Een clan noemde de Wagosh wat 'vos' betekent. De Franse kolonisten veralgemeenden de clannaam voor het gehele volk en noemden hen Renard en de Britten maakten er Fox van.

² Ze noemden zichzelf 'de mensen van het grote water' (=Mississippi). Door de kolonisten werden ze 'de mensen van de gele aarde genoemd'.

Op 3 november 1804 werd in Saint-Louis met een vertegenwoordiger van de Verenigde Staten een verdrag ondertekend met vermoedelijk dronken gevoerde leiders van de Sauk en Fox onder de leiding van Quashquame, stamhoofd van de Sauk.

In ruil voor een jaarlijkse betaling van \$ 1.000 aan goederen te leveren aan de stammen in St. Louis gaven ze een gebied op dat zich uitstreckte van Noordoost-Missouri tot bijna heel Noord-Illinois en een deel van het zuiden van Wisconsin.

Dit verdrag werd van in het begin betwist door de meerderheid van de Sauk onder de leiding van Black Hawk die vonden dat Quashquame niet bevoegd was om dergelijke verdragen te ondertekenen.

Black Hawk of Black Sparrow Hawk is een legendarische figuur in de Quad-Cities. Hij werd geboren in 1767 in Saukenuk als zoon van een medicijnman. Hij wierp zich op als militaire leider van de Sauk en vocht in 1812 samen met de Britten tegen de Amerikanen in wat de Tweede Onafhankelijksoorlog wordt genoemd³.

De grootste problemen begonnen in 1827 toen een groep blanke kolonisten naar het dorp Saukenuk langs de Rock River trok (in de directe omgeving van het huidige Rock Island) en de bewoners aanmaanden om zich langs de overkant van de Mississippi te vestigen. Hun leider Black Hawk weigerde, maar toen er het jaar daarop Amerikaanse troepen arriveerden, verplaatste hij zijn stam en bouwde een nieuw dorp in de buurt van het huidige Davenport.

In 1832 bracht Black Hawk 2.000 mannen, vrouwen en kinderen terug naar Illinois over de Mississippi. Daarna volgden een reeks bloedige schermutselingen die bekend staan als de Black Hawk War. Meer dan duizend krijgers en burgers lieten er het leven. Black Hawk en twee van zijn zonen werden gevangen genomen.

³ Deze oorlog werd beëindigd door de Vrede van Gent (1814). Het verdrag hield onder andere in dat de Britten hun Indiaanse bondgenoten niet meer zouden steunen zodat de kolonisering door de Amerikanen van Indiaans gebied niet meer door de oorspronkelijke inwoners verhinderd kon worden.



BLACK HAWKS MONUMENT. ROCK ISLAND ILL.

Het standbeeld van Black Hawk in Rock Island begin vorige eeuw.

In het najaar betaalde de Amerikaanse regering 640.000 dollar voor zes miljoen hectare land die de Sauk Indianen in het oosten van Iowa bezetten. In de geschiedenis van Iowa en Illinois staat dit feit geboekstaafd als de Black Hawk Purchase, hoewel de Indianenleider toen in de gevangenis te St. Louis werd vastgehouden. Black Hawk had tijdens zijn gevangenschap een onderhoud met president Andrew Jackson en werd te kijk gesteld voor nieuwsgierige blanken in de oostelijke steden vooraleer hij in augustus 1833 werd vrijgelaten. Zijn laatste jaren bracht hij door in Eldon aan de Des Moines rivier waar hij zijn autobiografie schreef. Hij overleed op 3 oktober 1838. Talrijke gebouwen, scholen en instellingen werden naar hem genoemd.

De eerste emigranten uit het Land van Nevele in Moline en omgeving

In 1837 liet David B. Sears een dam bouwen over Sylvan Slough in Rock Island, waardoor de zuidelijke oever van de Mississippi verbonden werd met het huidige Arsenal Island. De dam diende niet alleen als een toegangsweg tussen het eiland en het vasteland, maar leverde ook waterkracht voor een molen die Sears bouwde om hout te zagen. De waterkracht die door de dam was opgewekt trok enkele ondernemers aan langs de rivier en ze noemden dit gebied Rock Island Mills, een naam die echter niet echt aansloeg.

Toen men het gebied een definitieve naam wilde geven, liet men de keuze aan Charles Atkinson (1808-1887), een van de grootste landeigenaars van de streek. Hij kon kiezen tussen *Moline* (City of Mills), van het Franse *moulin*, een naam die was voorgesteld door de lokale landmeter Olgilvie of *Hesperia* (Ster van het Westen). Atkinson koos voor de naam Moline. Op 21 april 1848 werd de stad officieel opgericht.

Atkinson en enkele andere ondernemers gingen aankloppen bij de overheid om de eerste transcontinentale spoorweg door Moline te laten passeren en de Mississippi via Arsenal Island over te steken. De spoorweg kwam er in 1854 en zou duizenden immigranten vervoeren uit vooral Zweden, Duitsland en België, landen waar er werkloosheid heerste. De spoorweg begon zeer vlug een belangrijke rol op te eisen voor het vervoer van afgewerkte goederen tegenover het tragere vervoer via de rivieren.



Charles Atkinson, de man aan wie de stad Moline haar naam dankt.

Aankomst van de Vlaamse families

Tussen 1840 en 1850 vestigden de eerste Vlaamse families zich in Moline en directe omgeving. Zo zijn de namen bekend van Bernard Van de Kerckhove en Jacob Cattoor van Lembeke. Deze laatste betrok een boerderij in Milan ten zuiden van Moline. Uit Aalter emigreerden Willem en Ambroos Van

Landschoot en Jan, Louis en Aloïs De Baets. Zij worden gelinkt aan een groep uitwijkelingen uit Eeklo waar een zekere Pierre Dirckx het voortouw nam en een ware propagandist werd voor de uitwijking naar de nieuwe wereld. Ze werden gevolgd door Ferdinand Van de Voorde van Lotenhulle en Ivo De Cock van Ruiselede. Deze twee trokken eerst naar Wisconsin maar verhuisden na korte tijd naar Illinois.

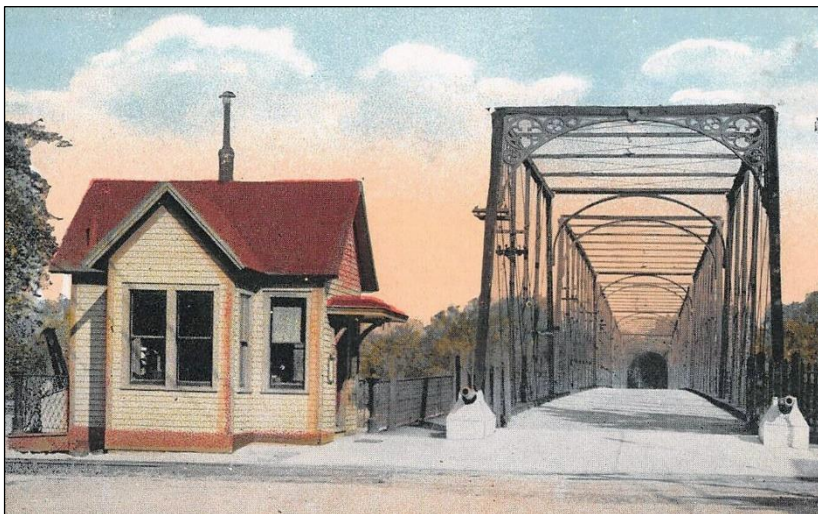
Nog uit Lotenhulle kwamen Bruno De Clercq, Eduard D'Huyvetter, Karel Goethals, Leo Schatteman, Bernard Van den Berghe en Karel Van de Moortele. Zij vestigden zich in Moline en omgeving.

De Vlamingen die niet in de landbouw terecht kwamen, vonden werk in de zaagmolens op de oever van de stroom langs de eerder vermelde dam en in de zagerijen te Rock-Island. Er waren daar toen ook een bloeiende papierfabriek, een meubelfabriek en een kuiperij gevestigd. De firma Deere & Co richtte er een kleine gieterij op waar ijzeren ploegen werden gefabriceerd. Het bedrijf zou later uitgroeien tot een speler van wereldformaat in de constructie van landbouwmachines.

In 1875 moet het aantal Vlamingen al behoorlijk zijn aangegroeid want de uit Duitsland afkomstige pastoor Grene van de St.-Anthony's Church in het nabije Davenport houdt er een sermoen in het Nederlands tot grote tevredenheid van de talrijke Belgisch-Vlaamse mishoorders.

De inwijkelingen in en rond Moline waren vooral West-Vlamingen die de weg gewezen werden door hun uitgeweken verwanten, vrienden en kennissen, maar de grote promotor van de uitwijking uit de laatste jaren van de 19de en de eerste jaren van de 20ste eeuw was wel een Oost-Vlaming, de Lotenhullenaar Edward Coryn.

Moline ten tijde van Coryn, een beeldverslag



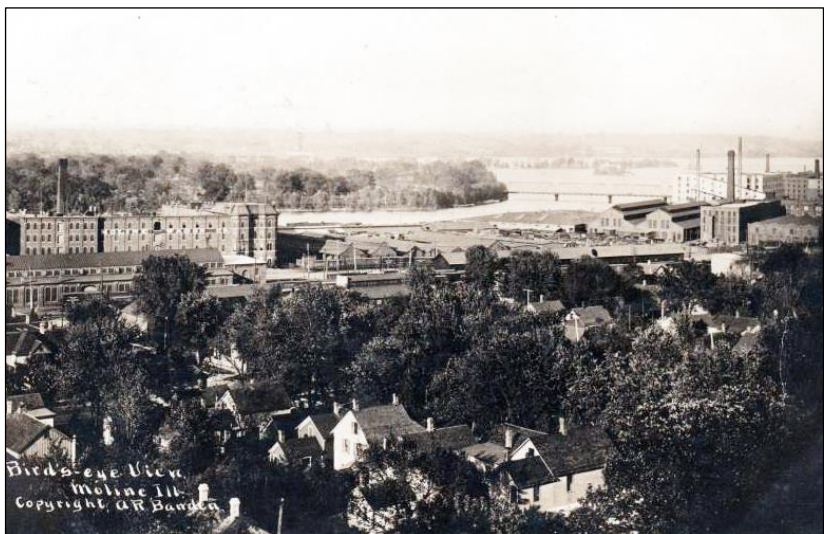
Gouvernement Bridge over de Mississippi tussen Moline en Rock Island.



De spoorwegbrug over de dam tussen East Moline en Campbells Island in 1906.



De brug over de Rock River in Moline in 1909.



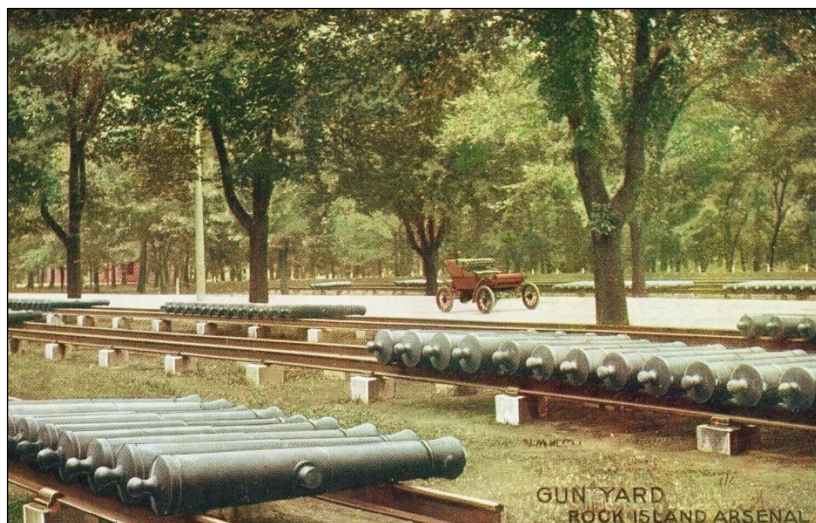
Zicht op Moline en de Mississippi in 1912.



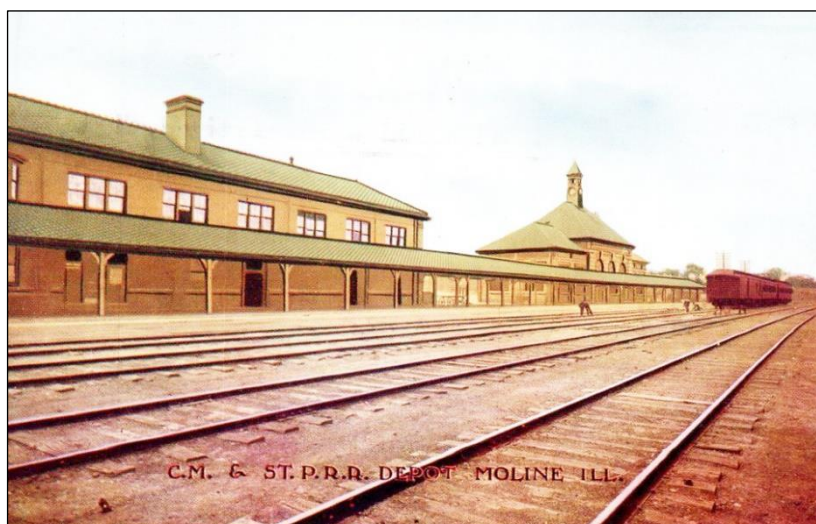
De 'Water Power Dam' die de zuidelijke oever van de Mississippi verbond met het huidige Arsenal Island in 1907.



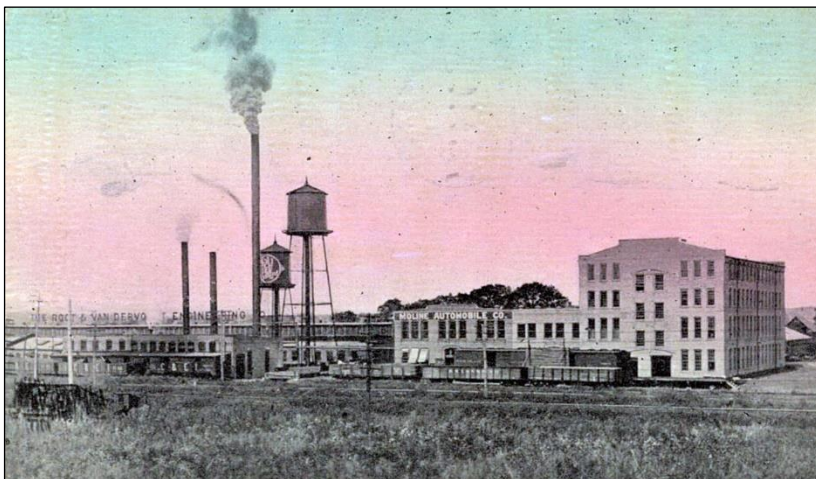
De 'skywalk bridge' die de gebouwen van de Moline Plow Cy over de straat met elkaar verbond in 1910.



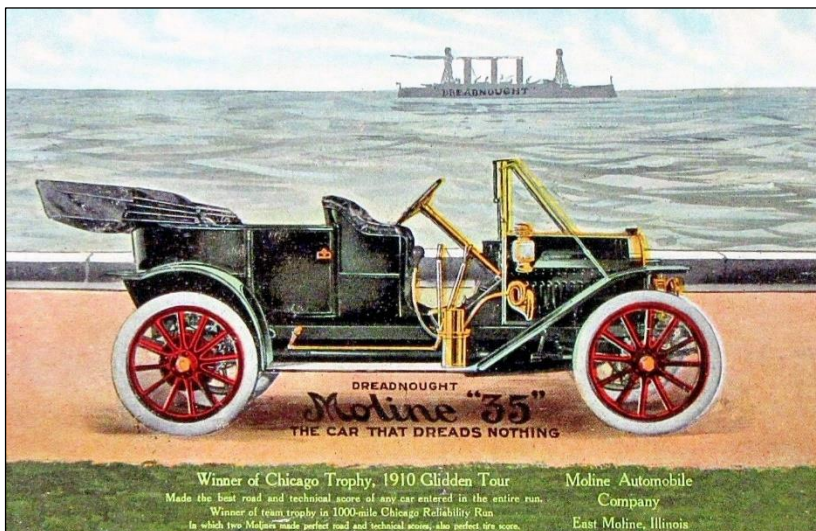
Rock Island Arsenal in 1909.



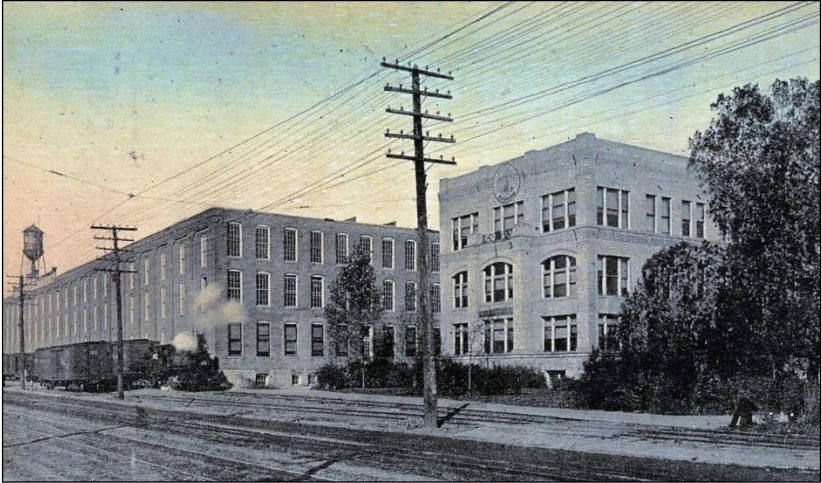
Het treinstation van Moline in 1910.



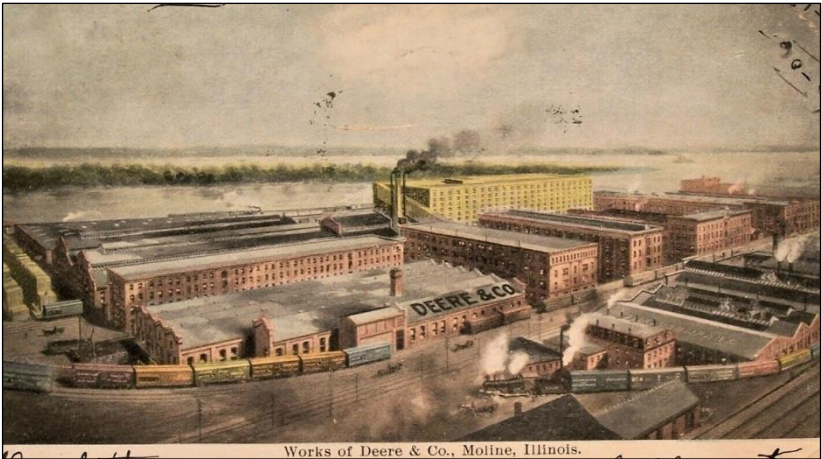
De 'Moline Automobile Cy' in East Moline in 1907.



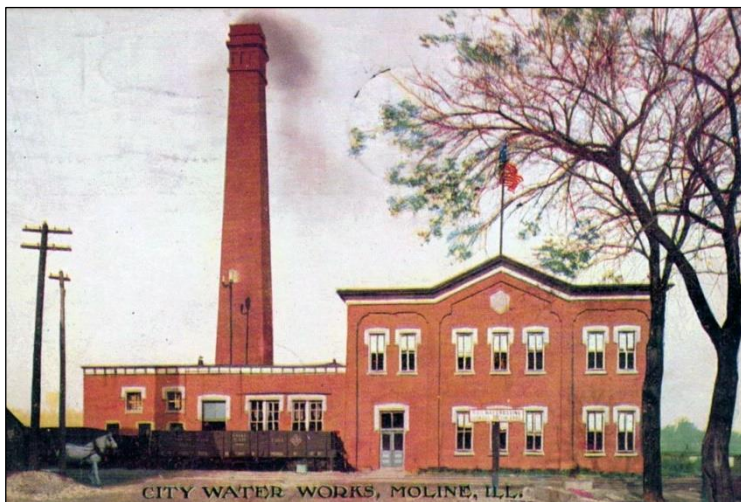
*De 'Moline 35', de auto die van niets schrik heeft;
een fabrikaat uit 1910 van de Moline Automobile Cy in East Moline.*



De 'Deere & Mansur Cy' in Moline in 1911.



Deer & Co fabrieken in Moline in 1906.



The Moline City Motor Works in 1910



Model Printers in 2019. De drukkerij kwam in 1910 in handen van de familie Van Lancker uit Deinze en wordt nog steeds door een Van Lancker geleid.



Het residentieel gedeelte van 6th Avenue in Moline in 1910.



De trolley in Second Avenue in Moline in 1910.



15th Street in 1908.



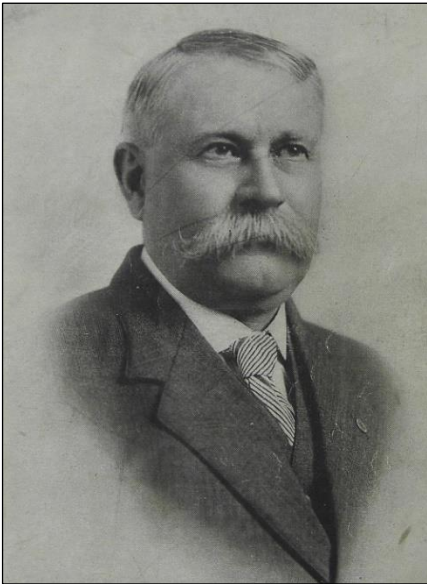
5th Avenue in 1910.

DE BELGISCHE ERECONSULS VAN MOLINE

Edward Coryn uit Lotenhulle, de eerste ereconsul

Edward Coryn kwam in 1880 met zijn ouders in Moline aan. Hij was op 2 september 1857 in Lotenhulle geboren als tweede zoon van Leonard en Joanna Catherina Schatteman. Zijn vader was landman-vlaskoopman op een klein boerderijtje dat ze in 1872 verlieten om zich in Aalter te vestigen. In 1880 verlieten ze Aalter en trokken naar Moline waar reeds een broer van moeder Coryn verbleef.

In Moline vindt Edward Coryn werk in de zagerij van J.S. Keator, hij volgt een cursus Engels en probeert zich de Amerikaanse gebruiken en zeden eigen te maken. In 1885 wordt hij Amerikaans staatsburger.



Edward Coryn.

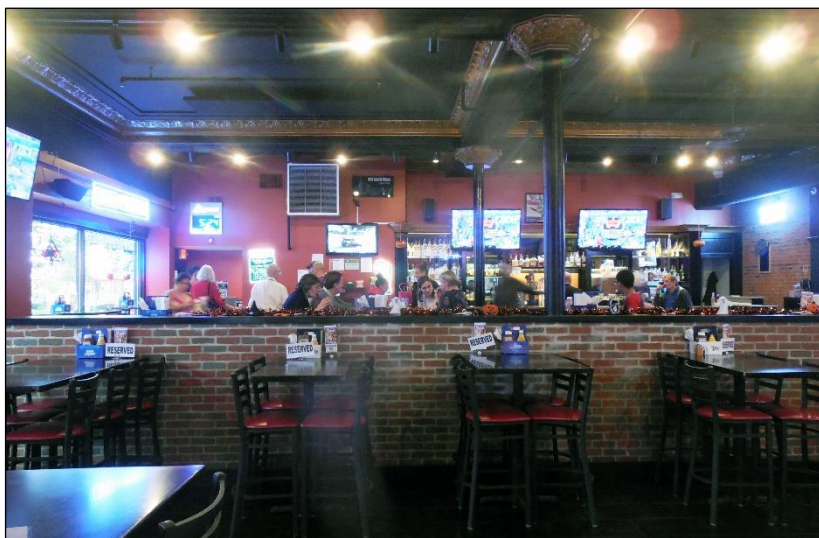
In 1891 is de bijdehandse Coryn een van de oprichters van de Belgian Working's Man Union, een ziekenfonds dat de families van de arbeiders financieel bijstaat als ze werkonbekwaam zijn door ziekte.

Na een arbeidsongeval waardoor hij verplicht werd om lichter werk te verrichten zal hij vanaf 1892 via een co-partnerschap met Charles A. Rank in een kruidenierszaak, Rank & Coryn terecht komen. De zaken floreren goed

maar Coryn kijkt verder. In april 1896 verkoopt hij zijn aandeel in de zaak aan twee van zijn trouwe werknemers en krijgt het bedrijf een nieuwe naam: Courtney & DeTaye. Hijzelf koopt zich als het ware in bij de Moline Trust Savings Bank en wordt er beheerder en onderdirecteur. De eenvoudige volksjongen uit Lotenhulle was nu een Amerikaanse zakenman geworden. Maar Coryn kon zijn geboortestreek niet vergeten.

 EDW. CORYN, Onder-voorzitter		 ELI MEERSMAN, Klerk
Moline Trust and Savings Bank		
HOEK VAN DE 15e STRAAT & 5e AVENUE		
<u>BANK DER BELGEN</u>		
KAPITAAL \$200.000.00 — OVERSCHOT \$35.000.00		
4 per Cent Intrest aan alle Stortingen die er over Eenen Maand verblijven 4		
Uw Geld is Verzekerd Bij Ons		Vlaamsche Brieven zullen in die Taal beantwoord worden
Geld Kan Hier Per Brief Geplaatst Worden		Er wordt Hier Vlaamsch Gesproken
Eduard Coryn Onder-voorzitter		
Louis Sonnevile Bestuurder		Eli Meersman Klerk

*De Moline Trust Savings Bank op de hoek van 15th Street en 5th Avenue
noemde zich de Bank der Belgen.*



*De gebouwen van de Moline Trust Savings Bank vandaag.
Een typisch hedendaags Amerikaans café.*

In 1898 bezoekt hij zijn geboortestreek en ontmoet er Maria De Voghelaere (°Ruislede 21-5-1872-†Moline 24-9-1948). De twee blijven contact houden en twee jaar later, hij is dan al 42 jaar, bezoekt hij opnieuw zijn geboortestreek en huwt hij met haar op 8 november 1900. Ze vestigen zich in een woning op Oak Hill in Moline. Coryn stak het nooit onder stoelen of banken dat hij vooral wilde dat zijn kinderen *Vloams* konden spreken. Het is dan ook niet verwonderlijk dat hij aan de wieg stond van de Gazette van Moline en in 1905 van de eerste Belgian-American Club waarvan hij de eerste voorzitter werd. Hij sticht er ook een toneelgezelschap 'De Eendracht'. Ook financieel ging het hem voor de wind en hij werd mede-eigenaar van een kantoorgebouw en een warenhuis.

De Belgische club werd het middelpunt van de Vlaams-Amerikaanse samenleving in Moline. Ze hadden hun lokaal op de bovenverdieping van de Moline Trust Savings Bank waar ze ook een eigen bibliotheek in onderbrachten. De club ondersteunde vooral het verenigingsleven maar ze organiseerden ook lessen Engels en lessen in burgerzin voor de nieuwkomers.

Het was ook de Belgische club die het voortouw nam om de bisschop van Peoria te overhalen om een eigen Belgisch-Vlaamse kerk te krijgen in Moline en het lukte.

In 1906 werd in Moline als een tegengewicht tegenover de overwegend protestantse gemeenschap, een katholieke parochie voor de Vlaamssprekende Belgen opgericht. Bankier Coryn werd een van de belangrijkste geldschieters voor de bouw van de kerk en de aanpalende school en er ontstond een sterke vriendschap tussen Coryn en de eerste

pastoor John Culemans⁴. De sterk gelovige Coryn werd ook lid van de Knights of Columbus⁵.

Hij zetelde in het bestuur van de Moline Incandescent Lamp Company, waarvan hij secretaris en penningmeester was. Hij werd aandeelhouder en later bedrijfsleider van de Moline Gazette Publishing Company, die de Gazette van Moline oprichtte in 1907⁶. Deze oprichting gebeurde in samenwerking met de eerder geciteerde father Culemans. Brievenbesteller Frans Spriet werd de eerste uitgever. Verder vinden we bij de initiatiefnemers van de krant tijdens de eerste jaren de drukkers-letterzetters Jozef Van Lancker⁷ en Alfons Van den Heede uit Deinze, Gaston Veys uit Petegem, Karel Coryn uit Lotenhulle, Jules en Arthur Van der Vennet uit Hansbeke, Maurice Bockaert uit Aalter en Arthur De Loof; allemaal mensen uit onze streek of uit de onmiddellijke omgeving. Het blad verscheen wekelijks tot in 1940, toen werd het overgenomen door de Gazette van Detroit. In zijn oprichtingsjaar verscheen de krant op 400 exemplaren en kende een hoogtepunt van 5.000 exemplaren tijdens de Eerste Wereldoorlog. Coryn trachtte tijdens de oorlog het moreel van de

⁴ Godsdienst gold als een van de pijlers van de Vlaams-Amerikaanse identiteit. In de overwegend protestantse Verenigde Staten - voor de Belgische clerus hét argument om emigratie af te raden - sloten de Vlaamse nieuwkomers zich doorgaans aan bij een parochie van anderstalige migranten. Eenmaal voldoende in aantal bouwden ze op verscheidene plaatsen een eigen kerk, met aan het hoofd liefst een Vlaamse priester. Velen van deze geestelijken waren gevormd aan het American College in Leuven, een specifiek opleidingscentrum. (Bron: *Boer zoekt land*, Gent 2015). John Ceulemans, werd geboren als Jan Ceulemans en studeerde af aan de Katholieke Universiteit Leuven alvorens hij priester werd in Moline. Andere belangrijke geldschietters hier waren Louis Sonnevillie (Woumen), Frank Styvaert en Arthur Vander Vennet (Hansbeke).

⁵ De 'Ridders van Columbus' is 's werelds grootste katholieke broederlijke serviceorganisatie. De organisatie werd in 1882 opgericht door Michael J. McGivney in New Haven, Connecticut. Ze werd genoemd naar en ter ere van de ontdekkingsreiziger Christoffel Columbus.

⁶ Na het (tijdelijk) stopzetten van De Volksstem in Detroit was de Gazette van Moline de enige Vlaamse krant in de Verenigde Staten. De Gazette van Detroit werd in 1914 opgericht.

⁷ Jozef Van Lancker kocht in 1910 samen met een groep investeerders de drukkerij Model Printers, een drukkerij die nog steeds op dezelfde plaats bestaat in Moline. Zijn twee zonen werden zijn vennoten. Nu is het de derde generatie Van Lancker die het bedrijf runt.

GODSDIENST - EENDRACHT - VOORUITGANG

VLAMINGEN. LANDGENOOTEN !

Met het stichten der **GAFFE VAN MOLINE**, waaraan velen hebben op heden het eerste nummer van het Vlaamsche publiek na te bescien, danken wij eens leemte te hebben aangevuld welke wij hier ten lande, al meer en meer hebben gevoeld. Moermaals en er bevond gereden (en wij weten vandaar dat het tegengesteld bewijs) dat er in de Vereeniging Staten niet een enkel echt-Vlaamsch aanschouwde verschien.

te overheden van wat dreigde met een warm stroom loze handen. De minister op welke de laatste afsluitende en "check" is, wordt geacht te hebben, heeft al overduidelijk een voor de bijdragen, om de in de laatste twee maanden te worden. De laatste afsluitende en "check" is, wordt geacht te hebben, heeft al overduidelijk een voor de bijdragen, om de in de laatste twee maanden te worden.

De Belgsche Foor

en tens niet gual oft gemiddeld
gelden nistig heeft afgeprijsd,
in klaarheit komt.

Partij, Nov. 8
Frankrijk deed vinding zijne
nietse verencing goed, ledigen
de drie miljoen ponden sterling
(15.000.000 dollars) naar de bank
van Engeland, om daar de spanning
te lossen, door Amerikaanse
schuldenvragen verzoeken.

De Banken van Moline.

ochte goldmunt. Als het er op aankomt, zijn zij niet eigenlijk zoover gelid, al- sige andere leuzen, die door ge- wone welken vaak zijn uitgegeven. Het reize vrendel is, dat de na- male hankelieren, als v. v. v. v. in danc of bezing, op beelden van het guremanschap berispen, vrendel de ghene, berispen de ghene, vrendel de ghene, berispen de ghene.	DE VORZITTER DER KOLLEGE Ziek van Duitchehand, heeft ou- gerust, ougerust in eenig ge- bracht, goudgerraff. Volgens de gerust van de bank wolkeliden in den war gerdid lebbet, on- den alweer van goud, vrendel vrendel lebbet, te bebbet. Hij wijk dat een aonliiden
--	--

Zulke dingen hebben wij vroe-

[illegible][illegible][illegible]

De goddelijke goedertierenheid die,
in eenigen tijd in de nacht heeft

De bekende gouden prijs is de laatste jaren steeds meer met goud en zilver in de handen van de beste kunstenaars terecht gekomen. De laatste jaren is de prijs voor de beste kunstenaar in de wereld steeds meer met goud en zilver in de handen van de beste kunstenaars terecht gekomen.

Washington, Nov. 5.

Voortreiter Rooversnel relatief de boeien vrijheid met eenige heftigheid, over zijn gedachten te lozen en zijn gevoelens, en het verloop van zijn reis te vertellen. Hij heeft zich aan andere zijden niet om te leunen, want hij heeft swaaren te handhaven.

Het de voortreiter de maken in de richting van de rivier, en de overland had gaud met voortreiter Meilen, van de New York. New Haven en Hartford Spoorweg Co.

Om de wetten al te lieflijken (gentle) aanpak, om alle wat uit den weg te ruimen, dat de ineenruiningen buiten de zaden kunnen vallen. Vooreen en tekenen van spoor om te laten overblijven aan sommigen onder de landbouwen. Men moet de Reuzen niet laten vallen van zijn banden tot dat het Congres, dat het zal hebben (openende gelien), nog niet is.

Versteelde Kaden hebben
eendse verordening van klomp-
ter waarde van 750.000 pond
ing, van de Bank van Eng-
elacht.

van de Belgische bevol-
van Molins en Omstre-
— Wel is niet waar gezegen
wij het welte vermenen der
de met Molins verordenen.
het met goed gevolg. Het
in Molins zijn, is van België
welke noodzakelijk — Wij
moet kan, hetwelk de onder-
ing van Wij wenschte eendse
Belgische bevolking van Molins
tijd tot tijd aan te leedigen,
welke verordeningen welke wij

te in hun eigen taal, in hun
blad zullen kunnen vernemen
ij hij een kunnen aantreffen
te van manieit, hoelen, land-
hauwdehoewen, wuhtelen en
geugetit, schuone en wuen
le slou.

t de kerkelijke wenschen
den goeden sining der Gemee-
tadine, blijven wij

BEKKLOOSLEY C3
De Nieuwe Gouden Staat

Leest en verproeft dit

uitgang.

Eerste nummer van de Gazette van Moline van vrijdag 15 november 1907 met de veelbetekende ondertitel: Godsdienst, Eendracht en Vooruitgang.

Moline leek in 1907 een vervlaamste stad te worden. Het was wel niet de grootste concentratie van Belgen in de V.S. maar het herbergde wel de grootste concentratie van Vlamingen op dat moment.

Dit bleek nog eens duidelijk enkele jaren later. Op 4 juli 1910 werden in Moline bij de viering van Independence Day⁸ de redevoeringen in het Vlaams en het Engels gehouden. *“De Amerikanen van Moline hebben groote achting voor de Vlamingen in die stad, die gewoonlijk de Vlaamsche stad wordt genoemd. ... Algemeen wordt geklaagd dat de Belgische consulaten geen recht doen wedervaren aan de gelijkgerechtigheid van Vlaamsch en Fransch. 't Gevolg van de achteruitzetting van 't Vlaamsch is dat de Vlamingen in de Vereenigde Staten den steun van hun consuls derven en eerder voor hun stam verloren gaan dan de Walen of zich liever laten inschrijven als Hollanders dan als Vlamingen⁹.”* Aldus de verslaggever van 'Neerlandia, Maandblad van het Algemeen Nederlands Verbond' dat werd uitgegeven in Dordrecht.

Moline was hier blijkbaar een uitzondering. De sterke figuur van Coryn en zijn omgeving zorgden ervoor dat de vele eenvoudige dorpelingen uit onze regio er zich zeer goed thuisvoelden.

De vervlaamsing van Moline werd duidelijk gestopt bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Kandidaat-emigranten uit Vlaanderen konden het land niet meer uit. De eerste boten uit Antwerpen zouden pas begin 1920 uitvaren. Enkele nieuwe emigratiewetten voorzagen wel een familiehereniging maar nieuwe werkkrachten waren er direct niet meer nodig. Het onderwijs in de scholen werd in het Engels gegeven zodat ook de kennis van het Vlaams voor de tweede generatie geen prioriteit meer was.

Reeds in 1896 had Coryn zich in de politiek gelanceerd en werd hij gemeenteraadslid van Moline voor de Democratische Partij (1896-1904). In 1905 benoemde burgemeester Charles P. Skinner hem tot lid van het dagelijks bestuur van de Public Library Board (een burgerraad voor het stedelijk beleid), waarvan hij later ook de voorzitter werd.

⁸ Of 'The Fourth of July' is de Amerikaanse feestdag op 4 juli. Op 4 juli 1776 werd de onafhankelijkheid van de Verenigde Staten tegenover Groot Brittannië bevestigd.

⁹ DBNL – Neerlandia, Maandblad van het Algemeen Nederlands Verbond, Dordrecht, jg. 15 (1911) De Belgen in Noord Amerika.

In Lotenhulle had Coryn alleen lagere school gelopen. Door zelfstudie klom hij hogerop in de maatschappij. In Moline genoot hij veel aanzien en een van zijn grootste verdiensten was zijn inzet voor uitgeweken landgenoten. Hij werd een invloedrijk persoon en gebruikte die invloed voor het verschaffen van werk aan talrijke streekgenoten en voor het stimuleren van het verenigingsleven, niet enkel in Moline, maar in talrijke Amerikaanse steden met Vlaamse inwijkelingen. In 1910 was hij de promotor en eerste voorzitter van de 'National Belgian-American Alliance'. Deze organisatie hield zich bezig met het verlenen van bijstand aan de nieuwe Belgische emigranten. Tijdens de Eerste Wereldoorlog zou deze hulpverlening uitgebreid worden naar de families van de emigranten in bezet België.

Omwille van zijn vele verdiensten voor de Belgen in Amerika kende koning Albert I hem in 1913 de Leopoldsdorde toe.



Feest in de tuin van Coryn in 1913 vermoedelijk naar aanleiding van de toekenning van de Leopoldsdorde door koning Albert I.

We zien hem gezeten als derde van links met een ereteken opgespeld.

Ondertussen groeide het aantal Belgen in Moline en omgeving aan. In 1919 telde men in Moline zo'n 8.000 Belgen, in East-Moline 3.500; in Rock-Island 1.500 en bijna 4.000 in de nabije omgeving van deze steden.

In 1919, nadat de stad zijn ontslag als postmeester had aanvaard, werd Coryn tot ereconsul voor België aangesteld in Moline. Twee jaar later op 21 januari 1921 overleed hij in Chicago.

De historische achtergrond van het ereconsulaat in Moline is uniek en onderscheidt zich van de andere ereconsulaten omdat we hier te maken hebben met een hoge concentratie van Vlaamse emigranten van bescheiden afkomst gedurende eind 19de, begin 20ste eeuw terwijl andere ereconsulaten gevestigd zijn in grote industriële en academische centra.



Het postgebouw in Moline ten tijde van Coryn.

Coryns ideaal is steeds 'de vooruitgang der Belgen in Amerika geweest'. Tot zijn grote teleurstelling werd dit al te vaak door interne verdeeldheid afgeremd. In de Gazette van Moline van 9 juni 1911 verwoordde hij dit als volgt:

*Denk aan de macht die wij kunnen hebben, en toch willen wij niet.
Denk aan al hetgeen zoude kunnen gedaan worden en toch doen we het niet.
Denk aan het ontzag dat wij zouden kunnen inboezemen en helaas!*

Vijftig jaar na zijn dood werd op initiatief van de heemkundige kring Zuid-Bulskampveld een gedenksteen voor hem onthuld aan de gemeentelijke jongensschool van Lotenhulle. In het onderschrift wordt hij als 'een vader

voor ons volk' omschreven. In Amerika bestempelde men hem aan het eind van de vorige eeuw nog als *"probably the most influential immigrant leader in the Moline community during this period"*. Hij werd er vaak in één adem vernoemd met Xavier Martin een ander prominent leider van de Franstalige Belgische Amerikanen in Green Bay (Wisconsin), iemand die ook cursussen Engels en Amerikaanse politiek organiseerde met het doel dat zijn landgenoten zouden gaan stemmen bij de verkiezingen.



De gedenksteen van Edward Coryn aan de vroegere pastorie van zijn geboortedorp Lotenhulle.

Toen de gemeente Aalter besloot om de vroegere gebouwen van de Lootse gemeenteschool te verkopen, verdween de gedenksteen van Coryn naar de opslagplaats van de gemeente. De vraag van onze heemkring wat er mee zou gebeuren bleef onbeantwoord. Het bezoek van ereconsul Van Nevel aan Aalter in de voorbije zomer bracht een oplossing in een stroomversnelling. Ter gelegenheid van Lotenhulle-kermis in oktober 2019 kreeg de gedenksteen van Coryn een nieuwe plaats aan de vroegere pastorie in het hartje van Lotenhulle.

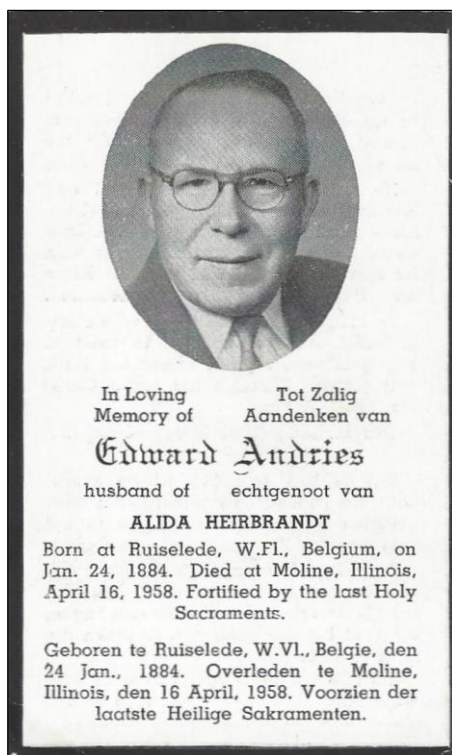
Cyriel De Voghelaere, schoonbroer van Edward Coryn als tweede ereconsul



Doodsprentje Cyriel De Voghelaere.

Cyriel De Voghelaere werd op 10 januari 1875 in Kruiskerke (Ruisselede) geboren als zoon van Leopold en Mathilde Lampaert. Hij was de jongere broer van Maria De Voghelaere, de echtgenote van Edward Coryn. Voor hij in 1904 emigreerde naar de V.S. was hij onderwijzer. In Moline werd hij invoerder van kant, later werd hij er beheerder van het warenhuis Lundt & Company en fungeerde hij als agent van enkele stoombootlijnen. Hij was een verwoed paardenliefhebber. Na een ongeval met een paard in 1915 moest zijn rechterbeen geamputeerd worden. Hij was medeoprichter van de Belgisch-Amerikaanse club van Moline. In november 1921 werd hij als ereconsul van Moline aangesteld. Hij bleef ongehuwd en overleed in Moline op 4 mei 1929.

Edward Andries, een jongen van Doomkerke, derde ereconsul



Doodsprentje van Edward Andries.

Eward Andries werd op 24 januari 1884 geboren in de parochie Doomkerke (Ruisselede) als zoon van Karel en Nathalie Deneve. Op achtjarige leeftijd verliest hij zijn moeder en als hij elf is, verliest hij ook zijn vader. Hij komt in een klooster terecht en kan er uitzonderlijk schoollopen tot zijn 15 jaar. Daarna gaat hij in de leer bij timmerman en schrijnwerker Baziël Onderbeke langs het Schipdonkkanaal in Deinze en leert hij tekenen en de beginselen van de bouwkunde. In Brugge vervolmaakt hij zich in het beeldsnijden en het maken van stoelen en tafels op de oude manier.

In 1905 trok hij naar East-Moline en vond er werk als meubelmaker. Na de aardbeving van San Francisco trok hij in 1907 richting Californië waar hij als meubelmaker gemakkelijk werk vond. Na een korte loopbaan aldaar als ploegbaas van een bouwonderneming keert hij naar Moline terug met 850 dollar op zak en om er te huwen met Alida Heirbrandt (*Astene 19 maart 1884-†Moline 10 september 1972).

In 1910 richtte hij zijn eigen aannemersbedrijf op en hetzelfde jaar werden reeds 55 woningen gebouwd. Hij specialiseerde zich in de bouw van handelszaken en zag na korte tijd zijn werkliedenaantal groeien tot 45. Toen in 1915 de 'Catholic Order of Foresters in de Sacred Heart' parochie werd opgericht, werd hij de eerste voorzitter. In 1918 bouwde hij voor het Amerikaanse leger een arsenaal in Frankrijk en kort daarop werd hij een van de drie vennoten in de Bergstedt Construction Co die o.a. het Crandall grootwarenhuis, de Moline Trust and Savings Bank en de Sacred Hart Church in Moline bouwden.

In 1921 werd hij directeur van de Moline Trust Savings Bank (First National Bank vanaf 1946) en werd vice-president van die bank in 1931. Hij werd er manager van de afdeling hypotheekleningen tot aan zijn pensionering in 1952. Tijdens de grote economische crisis van de jaren 1930 behoeftte hij als bankier vele landgenoten voor een geveesde dwangverkoop van hun woning. Hij reisde veel, kwam regelmatig naar België en hij had zijn eigen vliegtuig waarmee hij de V.S. doorkruiste. Hij richtte talrijke handelsbeurzen in waar hij de verkoop van Belgische producten bevorderde en kreeg tal van Belgische onderscheidingen.

Hij was Amerikaans staatsburger geworden in 1912 en was ereconsul van Moline van 1929 tot 1953. In 1956 reisde hij een laatste keer naar zijn

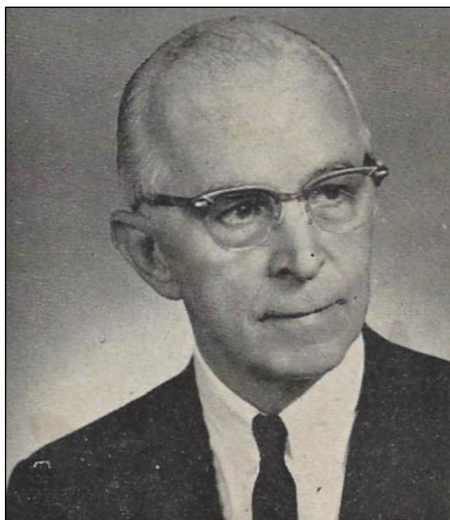
geboortestreek. Kort na zijn terugkeer kreeg hij een beroerte en werd hij hulpbehoevend. Hij overleed te Moline op 16 april 1958.

Bekend was zijn grote vriendschap met Deinzenaar Jozef Van Lancker met wie hij graag zijn jeugdherinneringen uit Deinze en Ruiselede ophaalde.

Op 1 juni 1998 werd aan zijn geboortehuis in Doomkerke een gedenkplaat voor hem onthuld.

Ralph De Porter met Poekse roots vierde ereconsul

Ralph de Porter werd op 15 januari 1904 in Moline geboren als zoon van Alberic (*Poeke 14.11.1860-†Moline 29.01.1942) en Elodia Van Hecke (*Poeke 24.02.1868-†28.03.1947). Hij huwde Mary Van Vooren.



Ralph De Porter.

De Porter was voor zijn pensionering 24 jaar verslaggever voor de Davenport Daily Times. Na zijn pensionering in 1952 startte hij een immobiliënbedrijf en een verzekeringskantoor op. Nog in hetzelfde jaar richtte hij het eerste reisagentschap in de Quad-Cities op. Vanaf 1953 organiseerde hij de Flanders Homecoming Flights, een initiatief dat veel bijval genoot bij de emigranten en hun familie. Ralph was vennoot in de De Porter-Cornelis Agency, voorzitter van de De Porter-Butterwoth Tours, schatbewaarder van de Belgian-American Club, directeur van de Moline YMCA en directeur van de Moline Association of Commerce.

Gedurende 32 jaar was hij directeur van de Catholic Order of Foresters en werd in die functie in 1976 in privé audiëntie ontvangen door paus Paulus VI.

Hij werd ereconsul in 1953 en bleef dit tot 1973. Hij was ridder in de kroonorde en de Leopoldsorde. Hij overleed in Moline op 13 januari 1980.

Dolores Bultick als vijfde en enige vrouwelijke ereconsul

Nieuwe Belgische ere-consul te Moline U.S.A. stamt uit Aarsele

Het is bekend dat onder de vele Vlamingen die, vele jaren geleden, zich in de Verenigde Staten van Noord-Amerika gingen vestigen, de meesten uit de provincien West- en Oost-Vlaanderen afkomstig zijn.

Tot de oudste nederzettingen behoort die van Moline in Illinois, meer bepaald aan de oever van de Mississippi die aldaar de grenslijn vormt met de staat Iowa.

Moline behoort tot de vier-steden-groep of „Quad-Cities” waarvan Rock Island, Moline en East Moline aan deze zijde van de stroom en Davenport aan de overzijde in Iowa deel uitmaken. De eerste drie zijn nijverheidssteden, Davenport hoofdzakelijk een handelsstad. Samen een

Waas.

Sinds 1919 is te Moline een Belgisch ere-Consulaat gevestigd dat onder het consulaat-generaal van Chicago ressorteert. De eerste consul was er Edward Coryn die in 1857 te Lotenhulle geboren werd doch in 1881 vanuit St. Maria-Aalter naar ginds emigreerde. Zijn opvolger — in 1921 — was zijn zwager Cyriel Devogelaere uit Ruiselede die in 1925 overleed en opgevolgd werd door Edward Andries. Deze was op Doomkerke geboren doch emigreerde op 21-jarige leeftijd vanuit Wingene. Als consul werd deze opgevolgd door Ralph De Poorter, wiens vader Alberic De Poorter uit Poeke afkomstig was.

De nieuwe ere-consul, sinds verleden zomer, is Miss Dolores Bultinck, leeres aan het Black Hawk College te Moline en reeds vele jaren befaamd als onvermoeibare werkster ten bate van ons volk en onze cultuur in die streek. Zo was zij onder meer mede-stichtster van het Center for Belgian Culture (Belgisch cultuurocentrum) waarvan zij ook voorzitter is geweest. Haar vader, Maurice Bultinck, is uit Aarsele afkomstig, haar moeder uit Waardamme.

Namens „De Zondag” en de vele Tieltenaren en streekgenoten die in haar werkgebied zovelen familie wonen hebben: hartelijk gefeliciteerd en een verdere vruchtbare loopban!

Het Belgisch consulaat is voortaan niet meer te Moline doch wel te East Moline gevestigd. Adres: Dolores Bultinck, consul of Belgium, 599 - 42 Avenue, East Moline Illinois, 61244 USA.

Adh. Dauw, secr. Bond van alle oud-Doomkerkenaren.



complex van meer dan 150 duizend inwoners.

Dit is een zeer vruchtbare landbouwstreek en ook in de aanpalende dorpen, waaronder Milan, Coal Valley enz., asook in verderaf gelegen dorpen Atkinson en Geneseo met hun Vlaamse kerktoeren, wonen uitermate veel Vlamingen. De meesten zijn afkomstig uit de streek die ligt tussen de lijnen Tiel-Deinze en Maldegem-Eeklo, ook verder in de richting Diksmuide en het Land van

Toen Dolores Bultick in 1973 Ralph De Porter als ereconsul van Moline opvolgde, was ze de eerste vrouw in de Verenigde Staten die een dergelijke functie bekleedde.

Ze werd geboren in Moline in 1931 als dochter van Maurice (Aarsele 1893-Moline 1982) en Martha Clybouw (Waardamme 1903-Moline 1994).

Bultinck behaalde haar leraarsdiploma aan de University of Illinois en haar graad van doctor in de filosofie aan de University of Iowa. Ze gaf les aan het Black Hawk College in Moline. Ze was voorzitter van het Center for Belgian Culture van 1965 tot 1967 en secretaris van 1967 tot 1972.

Ze was lid van verscheidene culturele verenigingen en groeperingen in en rond Moline maar werd vooral bekend door haar avondlessen Vlaams in het Black-Hawk College, de Flemish Art and Belgian Culture werkgroepen en de cursussen kantklossen in de Midwest.

In 2003, na een termijn van dertig jaar, werd ze als ereconsul opgevolgd door Patrick Van Nevel.

Patrick Van Nevel uit Vinkt: zesde ereconsul komt opnieuw uit het Land van Nevele

Patrick Van Nevel werd op 18 februari 1955 in Deinze geboren als zoon van ereburgemeester en laatste Vinktse burgemeester Joseph Van Nevel en Mariette De Wulf. Hij groeide op in een landbouwersgezin op de grens van Oost- en West-Vlaanderen in de Aarseleweg van het landelijke Vinkt. Een goed schoolrapport na een ernstige ziekte zorgde ervoor dat zijn ouders hem beloonden met een reis naar de Verenigde Staten waar hij kennis maakte met enkele landbouwfamilies. Na een paar bezoeken was hij verkocht en wist hij dat daar zijn toekomst lag, zijn 'land of opportunity' zoals hij het zelf in een interview verwoordde. Diverse bezoeken aan grote farms en beheersmaatschappijen in de Verenigde Staten zorgden ervoor dat hij in 1978 een werkvergunning en een immigrantenvisum kon aanvragen. Met die toelating emigreerde Van Nevel in 1981. Dank zij zijn talenkennis en zijn landbouwachtergrond kon hij er werken als vertegenwoordiger voor een beheersmaatschappij gespecialiseerd in grote landbouwbedrijven in de Mississippi Delta met als werkgebied de staten Arkansas, Louisiana en Texas. In 1984 stapte hij over naar het bankwezen in Galesburg, Illinois waar hij bij eerdere bezoeken een grote kennissenkring had opgebouwd.

Na een schitterende loopbaan in de banksector ging hij in augustus 2018 met pensioen als Market President - Quad Cities bij een regionale bank in Davenport.

In 2000 werkte hij samen met FFIO (Flanders Foreign Investment Office - het latere FIT - Flanders Investment & Trade) om Amerikaanse bedrijven in de regio Illinois-Iowa vertrouwd te maken met de Europese Unie en de invoering van de euro. De diverse bijeenkomsten die hij hiervoor organiseerde of hielp organiseren sprongen in het oog van de Belgische bewindslieden en bedrijfsleiders en het was dan ook geen verrassing dat hij werd naar voor geschoven als de opvolger van ereconsul Dolores Bultinck. Hij werd als ereconsul ingezworen op 13 juni 2003 door ambassadeur Frans baron van Daele. In 2010 werd hij Amerikaans staatsburger.



Gezellig klinken met een Duvel in de Center for Belgian Culture in Moline na de eedaflegging als ereconsul met toenmalig ambassadeur Frans baron van Daele en consul-generaal Dirk Loncke.

Als lid van de Kamer van Koophandel van de Quad-Cities nam hij deel aan de jaarlijkse lobbyreizen naar Washington D.C., Springfield (Illinois) en Des Moines (Iowa) met o.a. de wethouders en de gouverneurs van beide staten. Zo introduceerde hij vele politieke leiders en bedrijfsleiders bij de Belgische diplomaten in Washington en organiseerde hij als een echte 'Quad-Citizen' talrijke bezoeken van Belgische hoogwaardigheidsbekleders aan zijn regio.

In het Center for Belgian Culture, de Belgische Club in Moline is hij nauw betrokken bij de activiteiten en is hij voor de tweede en derde generatie van onze emigranten het ideale aanspreekpunt. Hij helpt er o.a. bij verschillende activiteiten, verzekert sponsorships en coördineert opzoeken voor de afstammelingen van onze emigranten. Een twintigtal jaren geleden organiseerde hij op vraag van een aantal families die ofwel bezoekers verwachtten of op bezoek gingen naar België, lessen 'Flemish for the Traveler'. Deze dialogen van zo'n twee uur per week gedurende zes weken waren telkens volgeboekt.

Patrick Van Nevel beleeft naast zijn dienstbetoon nog steeds veel plezier aan zijn jeugdhobby die uitgroeide tot een passie. Als 11-12-jarige was hij jockey en driver van pony's van de renstal Van Rijckeghem-De Loof (Aarsele-Tielt). Deze passie werd verder gevoed in de zomers van 1968 en 1969 toen hij Frans leerde in de omgeving van Compiègne in het departement Oise bij Robert De Wulf, een gekend paardentrainer en -fokker.

Vanaf 2000 was hij samen met Robert De Wulf mede-eigenaar van een merrie en paardenfokker. Nadien verkocht of verhuurde hij jaarlingen. In 2015 kocht Van Nevel de toen vierjarige Belline d'Urzy als kweekmerrie maar hij besliste haar toch nog eens te proberen op de renbaan. Hij maakte op die manier zijn kinderdroom waar, namelijk in het bezit zijn van een koerspaard. Het werd een fantastisch avontuur met als hoogtepunt een overwinning van Belline d'Urzy in de Prix d'Avenches op de renbaan van Vincennes (Parijs). Hij was erbij met zijn echtgenote. Na een laatste overwinning in februari 2019 in de Tiercé Prix Guy Lux (Vincennes) werd het renpaard op rust gesteld en begon in het voorjaar van 2020 een nieuw leven als kweekmerrie.



Na de overwinning van Belline d'Urzy in de Prix d'Avenches op de renbaan van Vincennes op 26 februari 2017.

Een hoogtepunt in zijn ereconsulaat had plaats op donderdagavond 17 oktober 2019 in de 'Oakwood Country Club' in Coal Village (naast Moline). Toen mocht het ereconsulaat zijn eeuwfeest vieren onder de aanwezigheid van talrijke plaatselijke notabelen, de Belgische ambassadeur in de Verenigde Staten en een delegatie uit zijn geboorteland waaronder de heemkring Het Land van Nevele.



Haast ieder jaar, en regelmatig als gastspreker, neemt ereconsul Patrick Van Nevel deel aan de herdenking van het overlijden van president Herbert Hoover, de man die aan de basis lag van de oprichting van de Commission for Relief in Belgium tijdens WO I.

Hier zien we hem in 2007 samen met zijn echtgenote Barbara ter gelegenheid van het Hooverfeest in West Branch met toenmalig Belgische ambassadeur Dominique baron Struye de Swielande en de toenmalige gouverneur van Iowa Chet Culver (Democratische partij).

Patrick Van Nevel promoot zijn werkgebied in België en promoot België in zijn werkgebied. Hij onderhoudt nauwe contacten met de Belgische en Amerikaanse ambtenarij en zakenwereld in zijn jurisdictie. Sinds hij zijn carrière als bankier beëindigde, is hij beschikbaar voor consultancy opdrachten van beperkte duur en besteedt hij meer tijd aan zijn functie als ereconsul. Hij heeft daarbij zijn activiteiten uitgebreid naar erfgoedorganisaties in België, vooral dan deze van waar de meeste Belgisch/Vlaamse Quad-Cities inwoners afkomstig zijn.

André Bollaert, Poesele

Met dank voor de info en de afbeeldingen aan ereconsul Patrick Van Nevel, emigratiespecialist Paul Callens van VVF-Tielt en Dave Coopman, Amerikaans historicus en voormalig voorzitter van de Rock Island County Historical Society.

Bronnen

G.P. Baert, Uitwijking naar Amerika, vijftig jaar geleden, in *Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze*, jg. 1955, p. 7-72.

D. Coopman, *Legendary locals of Moline*, Moline, 2016.

A. Steynen (redactie), *Boer vindt land - Vlaamse migranten en Noord-Amerika*, Antwerpen-Leuven 2014 (met o.a. bijdragen van André Stevens, Willy Quintyn en Marc Van Ooteghem).

Tom Longden; <https://data.desmoinesregister.com/famous-iowans/black-hawk>

<https://sites.rootsweb.com/~havaland/index.html>

AD MULTOS ANNOS

EEN BEKNOPT LEVENSVERRHAAL VAN BROEDER GOMMARUS

Op 22 maart 1979 liet mijn grootmoeder Maria Leonia Van Vynckt (°Vosselare 14/07/1898-†Melle 22/03/1979) het leven in een instelling voor demente bejaarden in Melle. Mijn grootvader Honoré De Doncker (°Lotenhulle 12/07/1890-†Deurle 08/03/1972) was toen al een zevental jaar overleden in hun kleine hoeve in de wijk Bachtenberge te Deurle.

Honoré, zoon van Leopold De Doncker (°ca 1846-†?) en Maria Christina Van Overbeke (°ca 1860 - †?), huwde Maria Leonia Van Vynckt, (roepnaam Leonie) op 19 januari 1924. Het echtpaar woonde aanvankelijk in de Moerstraat te Sint-Martens-Leerne, op de grens met Vosselare.

Leonie schonk er haar echtgenoot twee dochters: Ivonne Agnes De Doncker (°Sint-Martens-Leerne 20/01/1928-†Gent 19/09/2016) en Adrienne Maria Edith De Doncker (°Sint-Martens-Leerne 26/01/1929).

Al snel verhuisde het echtpaar De Doncker-Van Vynckt naar Deurle, waar zij een klein boerderijtje pachtten (en later aankochten) met één koetje, op tijd en stond een varkentje, kippen en wat schapen. Van de opbrengsten van dergelijk keuterboerderijtje kon het gezin niet leven, zodat Honoré tot aan zijn pensionering - vermoedelijk rond 1955 - in loondienst was als werkmán op de groendienst op de Royal Golf Club van Sint-Martens-Latem.

Mijn ouders lieten in 1961 een landhuisje bouwen op de boomgaard van de kleine hofstede. Een jaar later, in 1962, werd ik geboren. Mijn hele jeugd heb ik dus om en rond de hoeve van mijn grootouders doorgebracht en toen mijn grootmoeder in 1979 overleed, werd het leegstaande gebouw ontruimd.

Naast enkele schilderijtjes, netjes verdeeld onder de kleinkinderen, kwam zowat de hele inboedel op het recyclagepark terecht, met één grote uitzondering: op zolder stond, naast heel wat stoffige matten, dozen en andere rommel, een grote houten kist. Toen ik die opende, ontdekte ik een oude kader met een bijgekleurde foto van een mij onbekende geestelijke. Een aantal andere stukken hoorden duidelijk bij deze foto, zoals een tweetal huldedichten op hard kartonpapier, sierlijk verlucht met kleurrijke miniatuurtjes, en een oude map met een aantal documenten over een jubileumviering van ene broeder Gommarus. Hier en daar bleken de

huldedichten door vocht schade te hebben opgelopen en muizen hadden zich duidelijk tegoed gedaan aan een aantal van de bewaarde papieren.

Toen ik mijn moeder vroeg waar deze 'schatten' vandaan kwamen, vertelde ze mij een vrij vaag verhaal over een oom van haar vader, die als Broeder van Liefde in Sint-Truiden had gewoond en gewerkt. Zijzelf had hem nooit gekend maar ze herinnerde zich wel dat die familiestukken ergens op zolder werden bewaard, maar niemand had er in een halve eeuw naar omgekeken. Kortom, niemand binnen de familie was geïnteresseerd in dit 'oud papier', zodat ik het hele boeltje meesleepte naar mijn studeerkamer thuis en het een eerste opknapbeurt gaf. Maar meteen zag ik dat vooral de schade aan het grote portret en de huldedichten toch wel een meer professionele behandeling verdienden. Met mijn luttele spaarcenten zocht ik een lokale restaurateur op die mij beloofde om de drie grote kaders voor een zacht prijsje zo goed mogelijk op te frissen en ze van een passende lijst te voorzien.

Het resultaat was verbluffend en fier als een gieter toonde ik ze aan de familie. Maar meer dan een meewarige blik kreeg ik niet terug. Voor mij waren (en zijn) dit echter unieke familiestukken, die ik gelukkig kon redden van de vuilnibelt.

Het lot heeft het zo gewild dat ik sinds 1990 een nieuwe woning heb gebouwd op de plaats waar de oude hoeve van mijn grootouders stond, weliswaar met behoud van het bakoventje, de schuur en een aantal oude bomen. Broeder Gommarus is er terug thuis en hangt nu prominent in de huiskamer, waar hij al door menig bezoeker met enige historische of culturele interesse werd bewonderd.

Wij zijn ondertussen bijna 30 jaar later, mijn moeder is niet meer en binnen de familie weet eigenlijk niemand precies hoe deze uitzonderlijke archiefstukken in Deurle terecht kwamen, noch wie die mysterieuze broeder Gommarus eigenlijk precies is geweest.

Daarom besloot ik in het voorjaar van 2019 om eindelijk eens de zoektocht naar broeder Gommarus ter harte te nemen. Het werd een queeste die mij naar Gent, Froidmont en Sint-Truiden leidde. Het resultaat volgt hieronder in de vorm van een kort relaas van het levenspad van deze Broeder van Liefde uit het Land van Nevele, met ruime aandacht voor de viering van zijn gouden jubileum als broeder maar ook het parcours dat hij heeft afgelegd vanaf zijn tijdelijke geloften in 1871 tot aan zijn overlijden in 1925.

Geboren in het Land van Nevele

Broeder Gommarus, in de ons beschikbare documenten ook wel eens als Gummarus of Gommaris aangesproken, werd geboren als zoon van Leonardus De Doncker (°ca 1809-†1881) en Marie Therese Lomme (°1807-†1882).

Het echtpaar De Doncker-Lomme had vermoedelijk negen kinderen, waarvan de laatste twee in het kinderbed of toch kort na de geboorte zijn gestorven:

- Sophia De Doncker (°ca 1833-†1865);
- Stephanie De Doncker (°ca 1837-†1867);
- Delphina De Doncker (°ca 1839-†??);
- Augustus De Doncker (°ca1842-†1880);
- Bernardus De Doncker (°Merendree 19/12/1844-†Sint-Truiden 20/03/1925);
- Leopoldus De Doncker (°ca 1845-†??);
- Victor De Doncker (°1848-†1925);
- Camillus De Doncker (°1852-†1852);
- Joannes De Doncker (°1854-†1854).

Bernardus, geboren in Merendree, was dus de oudere broer van Leopoldus, mijn overgrootvader. Van hem en zijn echtgenote zijn in de familie geen gegevens bewaard.

Mijn moeder noch mijn tante hebben enige herinnering aan hem, zelfs niet uit eventuele verhalen van hun vader. De enige naam die hen bekend was, blijkt broeder Gommarus. Maar diens wereldlijke naam Bernardus De Doncker was hen totaal onbekend.

Van postulant tot novice

Hoe of waarom Bernardus of kortweg Bernard zich aangetrokken voelde tot de orde van de Broeders van Liefde kon ik niet onmiddellijk achterhalen, maar zijn roeping was wellicht niet zo verwonderlijk. Tot enkele decennia geleden kende men in elke familie wel een priester, zuster of broeder. Het was voor de ouders vaak een zegen dat zij een van hun kinderen die weg zagen inslaan. Merendree lag bovendien op een boogscheut van Gent, waar de Broeders van Liefde hun hoofdkwartier hadden.

De orde van de Broeders van Liefde is een rooms-katholieke congregatie van pauselijk recht, op 28/12/1807 gesticht door kanunnik Petrus Jozef Triest (°1760-†1836) onder de naam Hospitaalbroeders van de Heilige Vincentius, aanvankelijk om de zorg op te nemen voor bejaarden in de Gentse Bijloke.



Buste kanunnik Petrus Jozef Triest (klooster van Ziekeren, Sint-Truiden).

Vanaf 1815 werd de focus meer en meer op psychiatrische zorg gelegd en groeide de congregatie uit tot een internationale organisatie met vestigingen over de hele wereld, van België tot Japan en Papoea-Nieuw-Guinea. Sinds 1832 werd de organisatie geleid door generaal-overste Aloysius Bourgois, die met uitzondering van een korte tussenpauze van drie jaar (1862-1865), bijna veertig jaar lang aan het bewind bleef. In oktober 1871 stelde hij zich geen kandidaat meer en werd hij opgevolgd door Nicolaas Vercauteren.

Het was in datzelfde jaar, meer bepaald op 19 juni 1871, dat Bernard De Doncker als postulant bij de broeders werd aanvaard en tewerkgesteld werd in de Bijloke, waar toen het hoofdbestuur van de Broeders van Liefde was gevestigd. Bernard werd er ingeschakeld in de ouderenzorg of het dovenonderwijs. Enkele maanden later, op 16 oktober 1871, legde hij zijn oblatie af en werd hij novice, de officiële start van zijn opleiding als broeder. Na nieuwjaar, op 21 januari 1872, werd hij overgeplaatst naar Sint-Alfons aan de Gentse Stropkaai. Hier werden psychiatrische patiënten van gegoede families verzorgd, die er naast een betere huisvesting ook een betere verzorging genoten en meer kwaliteitsvolle maaltijden werden aangeboden.

Bernards opleiding als novice werd beëindigd op 11 februari 1873 met een plechtige professie, waarbij hij zijn eeuwige geloften aflegde en volwaardig lid werd van de Broeders van Liefde.

Meteen daarna, op 12 februari 1873, zette Bernard als broeder Gommarus een nieuwe stap in zijn leven. Hij verhuisde naar H.H. Engelen, waarvan Dr. Jozef Guislain de stichter en bezieler was. Toen Gommarus zijn nieuwe taak opnam, werd de instelling geleid door Vader Constant en Dr. Ingels, de opvolger van Dr. Guislain. Vandaag is het museum Dr. Guislain - waarin de geschiedenis van de psychiatrie wordt weergegeven aan de hand van gebruiksvoorwerpen, kunst en onderzoek - ondergebracht in het toenmalige ziekenhuis. Op ditzelfde terrein is vandaag ook het Psychiatrisch Centrum Dr. Guislain gevestigd.

Precies één jaar later, op 12 februari 1874, werd broeder Gommarus overgeplaatst naar het Saint-Charles Hospice te Froidmont, toen nog een zelfstandige gemeente in de nabije omgeving van Doornik maar sinds de gemeentelijke fusies in 1977 deel geworden van deze stad.

Hospice Saint-Charles kent zijn oorsprong in 1675, toen een vroom huis werd opgericht onder de benaming 'Broeders van Liefde van Sint-Charles Borromeo'. Doel van de congregatie was de jeugd van de plaatselijke gemeenschap gratis onderwijs aan te bieden en zieken te bezoeken. Na 1766 werd een nieuw huis in gebruik genomen, het Saint-Charles Hospice. Hierin werden krankzinnige personen opgevangen die er op bevel van de rechter waren geplaatst.

In deze omgeving heeft broeder Gommarus vier jaar lang samen gewerkt met zijn medebroeders tussen psychiatrische patiënten, waarna hij op 12 februari 1878 terugkeerde naar zijn vertrouwde Gent om er tot eind 1883 opnieuw te worden ingeschakeld in de werking van H.H. Engelen.

Uiteindelijk, op 23/12/1883 en iets meer dan 10 jaar na zijn professie, kreeg broeder Gommarus zijn definitieve werkplek toegewezen. Hij verhuisde naar het verre Sint-Truiden, waar de Broeders van Liefde in 1866 het Psychiatrisch Ziekenhuis Ziekeren hadden opgericht, een site die uitgroeide tot een complex van 16 hectare groot.

De Broeders waren reeds sinds 1833 aanwezig in de Limburgse fruitstad met de Broeders van O.L.V. van Bijstand. Zij boden onderwijs aan maar ook wezen- en ouderenzorg. Hun verhaal liep ten einde in 1970.

Daarnaast zorgden de Zusters van Liefde van Jezus en Maria, in de volksmond beter bekend als de Witzusters, sinds 1841 in hun klooster aan de Abdijstraat te Sint-Truiden voor zieken en armen, met de focus op weesmeisjes en 'krankzinnige' vrouwen. In 1969, drie jaar na de viering van hun 125-jarig bestaan, werd de eerste steen gelegd van een nieuw ziekenhuis en werd het bestuur en het patrimonium van de Zusters overgedragen aan een VZW.

Toen in de negentiende eeuw de stad Sint-Truiden vragende partij was om de stedelijke opvang en zorg voor psychiatrische patiënten uit te besteden, kwamen ook de Broeders van Liefde in beeld.

In 1863 werd grond aangekocht voor de bouw van een psychiatrisch centrum en in 1866 werd broeder Gregorius als eerste overste van de Gemeente de Broeders van Liefde te Sint-Truiden aangesteld. Al snel werd de site aan de Montenakenweg uitgebreid tot een domein van 16 hectare, dat stilaan uitgroeide tot een zelfstandige gemeenschap.

Het oude kloostergebouw en een deel van de historische kloostermuur zijn tot op vandaag bewaard gebleven. Deze historische overblijfsels van het domein geven een inzicht van de vroegere scheiding van de 'gewone' wereld en het dorpje 'Ziekeren', dat zo goed mogelijk in zijn eigen levensmiddelen voorzag met onder meer een eigen bakkerij, slagerij maar vooral een boerderij met tuin en boomgaarden, die voor de nodige levensmiddelen

moest zorgen. Doordat aanvankelijk het hele domein ommuurd was, werd de perceptie van een eigen dorpsgemeenschap nog versterkt. Op een gegeven ogenblik had men zelfs eigen muntstukken waarmee binnen de site kon betaald worden.



*Historisch gedeelte van het klooster van Ziekeren,
Montenakenweg te St.-Truiden.*

Dr. Guislain focuste zich specifiek op een ‘morele behandeling’, vooral wanneer de oorzaak van de geestesziekte psychisch was. Was de oorzaak eerder van fysieke aard, dan werden lichamelijke behandelingsmethoden angewend. De instelling bezat hiervoor een goed uitgebouwde infrastructuur. Naast de ommuurde boomgaard en een grote boerderij met stallen voor varkens, paarden en koeien waren er allerlei voorzieningen aanwezig: een mestput, een melkhuis, een koetshuis en een schuur. Zelfs een brouwerij en kuiperij ontbraken niet.



*Detail van het kloostergebouw met het opschrift:
'Maison de santé pour hommes 1875'.*

Er werd ook aandacht besteed aan huishoudelijke taken. Onder meer een grootkeuken, schoenmakerij, weverij, kleermakerij, zakkenplakkerij, wasserij, mandenmakerij en zelfs een boekbinderij maakten deel uit van het takenpakket waar broeders en patiënten werkzaam waren.

De naam 'Ziekeren', zoals het dorpje werd genoemd, gaat terug op het domein 'Sieckenheem', dat 800 jaar geleden op deze plek een verzorgingstehuis van lepralijders was.

De broeders werden in de beginjaren vaak 'broeders hospitalieren' genoemd. Samen met hun patiënten werkten zij zonder uitzondering mee om deze unieke gemeenschap draaiende te houden. En dat gold ook voor broeder Gommarus. De archiefstukken bij de Broeders van Liefde getuigen van een "liefderijke verpleger, voorbeeld van een noeste werker." Waar hij ook werd gevraagd kwam hij "met enkele van zijn zieken een waterput graven."

Vandaag is het omvangrijke domein een open leefgemeenschap, een logische evolutie naar de nieuwe opvattingen binnen de psychiatrie. Ook voor het personeel bracht dit een kentering mee. Waren er in 1965 100 personeelsleden voor 1000 patiënten, dan zijn er vandaag meer dan 400 personeelsleden voor 500 patiënten.

Ook de huisvesting is fors gewijzigd. Sliep men vroeger in kamers van 20 bedden, dan is dit nu terug gebracht tot hoofdzakelijk een- of tweepersoonskamers.

In 2011 fusioneerde het Psychiatrisch Ziekenhuis Ziekeren met het Psychiatrisch Ziekenhuis Sancta Maria tot een instelling die vandaag werkzaam is onder de naam 'Asster'.

Broeder en kunstenaar

Tussen 23/12/1883 en zijn dood op 20/03/1925, meer dan 52 jaar, verbleef broeder Gommarus in Sint-Truiden bij de broeders der Ziekeren, tussen zijn medebroeders en de talloze psychiatrische patiënten. Hij stond er niet alleen bekend als een geliefd verpleger en harde werker, maar ook als iemand die gehoorzaamheid en een sterke gehechtheid vertoonde aan zijn congregatie. In het archief van de Broeders van Liefde wordt gewag gemaakt van "een doorbrave en eenvoudige mens, zelfs een tikje simpel; maar buitengewoon gediensig en werkzaam."

Dat 'tikje simpel' geeft aan dat onze broeder Gommarus ietwat een buitenbeentje was binnen de orde van de Broeders van Liefde in Sint-Truiden. Zo kon hij in zijn vrije uren zijn zorgen en vermoeienis vergeten door, en ik citeer, "het hele gezelschap te verlustigen door zijn luimige vertelsels en deuntjes."

Bij feestrecreaties werd hij steeds bereid gevonden om uit volle borst een lied te zingen. De tekst van zijn lijflied 'O! mijn pittalleerken' hebben wij helaas niet kunnen terugvinden, maar de titel alleen al laat vermoeden dat het om een geestige, wat schalkse tekst moet gaan die de toehoorders wellicht aan het lachen bracht.

Daarnaast had hij nog een andere bijzondere artistieke kwaliteit. Gommarus was immers amateur-beeldhouwer, een passie die hem tijdens zijn vrije uren alle dagelijkse zorgen deden vergeten. In zijn kwartier boetseerde hij met volle overgave borstbeelden van onder meer broeder Amadeus, kanunnik Triest en de heer aalmoezenier der Ziekeren e.a.

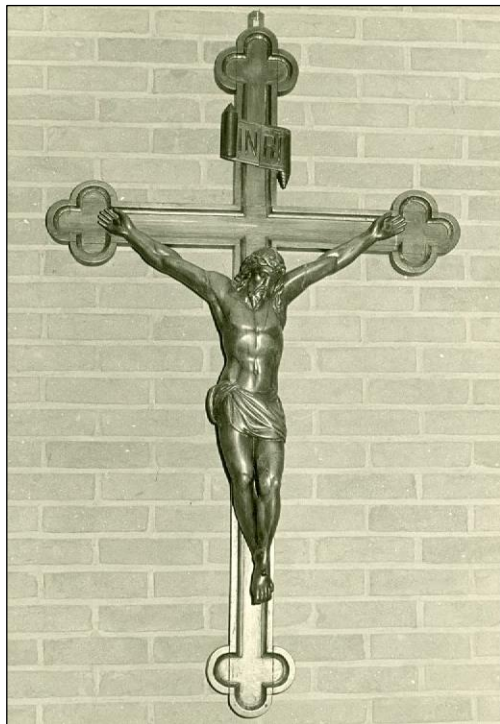
We weten niet of die borstbeelden ook daadwerkelijk zo geslaagd waren, want voor zover wij konden achterhalen zijn er niet onmiddellijk enige exemplaren van bewaard gebleven. Maar de notities in zijn dossier bij de Broeders van Liefde lichten wel een tipje van de sluier op:

Men kon hem geen groter genoeg doen dan te zeggen wie men in die borstbeelden herkende: daar was wel wat fantasie voor nodig!

Hebben wij geen weet van borstbeelden die de tand des tijds hebben doorstaan, een aantal kruisbeelden die aan broeder Gommarus zijn toegewezen zijn wel degelijk bewaard gebleven.

Zo heeft het museum Dr. Guislain te Gent een kruisbeeld in bruikleen gekregen van het klooster te Sint-Truiden. Het betreft een Christusfiguur in perelaar op een eikenhouten kruis, 133 x 75 cm. Dit beeld is getekend 'Br. Gummaris 1889' en wordt bewaard op de afdeling Religieuze Kunst van het museum.

Het museum bewaart in haar collectie nog een tweede gelijkaardig beeld (131 x 78 cm), dat door zijn treffende gelijkenis ook aan broeder Gommarus kan worden toegeschreven. Het is ongedateerd en ongetekend en in tegenstelling tot het beeld hierna zijn de vingers van Christus niet gestrekt maar toegevouwen.



Eikenhouten kruisbeeld met Christusfiguur in perelaar, toegeschreven aan broeder Gommarus en in bruikleen gegeven door het klooster van Sint-Truiden aan het Gentse museum Dr. Guislain.

Ook in rustoord Sint-Jan te Zelzate wordt een kruisbeeld met Christusfiguur bewaard, dat in 2002 werd overgebracht uit het klooster van Sint-Truiden. Het corpus hangt in de refter, het kruis zelf werd afzonderlijk in een bergruimte opgeborgen. Op de achterkant zijn de letters 'BVL' aangebracht, hoogstwaarschijnlijk verwijzend naar de Broeders van Liefde.

Een laatste beeld (130 x 80 cm) vinden wij terug in Sint-Vincentius Gent, in 2004 in bezit gekomen en aanvankelijk opgehangen in de sacristie. In 2017 werd het echter verhuisd naar de zolder.

Een tikje simpel, hebben wij al vermeld wanneer wij de levenswandel van broeder Gommarus beschrijven. De documenten die bewaard zijn in het

archief van de Broeders van Liefde geven hiervan een toch wel heel opmerkelijke getuigenis. Over Gommarus' beeldhouwactiviteiten vertelt ene broeder Erasmus Rossey volgend relaas, dat hij rond 1920-1921 (broeder Erasmus gaf in die jaren les in Sint-Truiden) heeft gehoord:

Naar verteld wordt zou hij (n.v.d.r.: broeder Gommarus) eens een afgietsel van zichzelf hebben willen maken; legde zich daartoe in een smalle kist en vulde de overgebleven ruimte aan met plaaster, ook zijn ogen en oren, totdat hij bijna verstikte... en de broeders hem van een wisse dood redden...

Deze anekdote toont inderdaad wel aan dat broeder Gommarus op zijn minst een apart figuur moet zijn geweest binnen de orde van de Broeders van Ziekeren, waar hij uiteindelijk meer dan vijftig jaar heeft gewoond en gewerkt met psychiatrische patiënten en dit vermoedelijk vaak in moeilijke omstandigheden.

1873-1923: de 'Gouden Jubelee'



Kapel van het klooster van Ziekeren te Sint-Truiden.

In 1923 - Gommarus was dan precies vijftig jaar Broeder van Liefde en bijna veertig jaar werkzaam in Sint-Truiden - werd hij zoals alle gouden jubilarissen uitgebreid gevierd door zijn medebroeders en de patiënten van Ziekeren.

Wij weten niet precies wat zo'n jubelfeest allemaal inhield, maar ongetwijfeld werd een Heilige Mis opgedragen ter ere van de jubilaris. Deze viering vond hoogstwaarschijnlijk plaats in de kapel van het klooster, waar twee jaar later vermoedelijk ook de afscheidsliturgie voor broeder Gommarus zal zijn doorgegaan.

Een dergelijk jubileum ging blijkbaar niet alleen gepaard met een jubelviering in de kloosterkapel. Uit de bewaarde documentatie blijkt dat er ook werd gezongen, sprak men vol loftuitingen over het leven van de jubilaris en werd een feestmaal aangeboden.

Voor de viering van broeder Gommarus werd zelfs 'een tuiltje feestcoupletten' gedrukt op luxueus papier, met vooraan een foto van de jubilaris, getooid in zijn geestelijke gewaden, waar op de borst enkele eretekens prijken.



*Een tuiltje
feestcoupletten ter
gelegenheid van de
viering van Broeder
Gommarus.*

Binnenin staan achttien feestcoupletten afgedrukt, waarin de lof wordt gezongen van de gevierde kloosterling. Het vertelt in een notendop het verloop van deze feestelijke dag. Een keuze uit de achttien feestcoupletten:

*“Vol was ’t kerkje. ’k Zag te midden
Kloosterlingen vurig bidden
Tot den Heer, den Albehoeder,
Voor den Jubelaar, hun broeder.*

...

*Plechtig was de jubelmisse...
Plechtig ook, na d’Heimemisse,
Wijl zoet geurden Wierookswalmen,
Deed men ’t blij Te Deum galmen!*

Luid ze juichen altgader:

**Ons gij waart als moeder, vader;
*HEIL om uw schoon kloosterleven,
DANK om ’t goede ons al gegeven!

Maar ook meer wereldlijke elementen kwamen aan bod:

*’t Sloeg 12 ure, Feest in ’t klooster!
’t Vetkalf braadde op den rooster...
’k Werd gewenkt om in te komen
En... ’k ontwaakte! Uit was mijn droomen!*

*Laat me zeggen, ’t viel me er tegen,
’k Was die feesture al genegen...
Gaarn hadde ik uit volle longen
’t Broedrenlied ook meegezongen...*

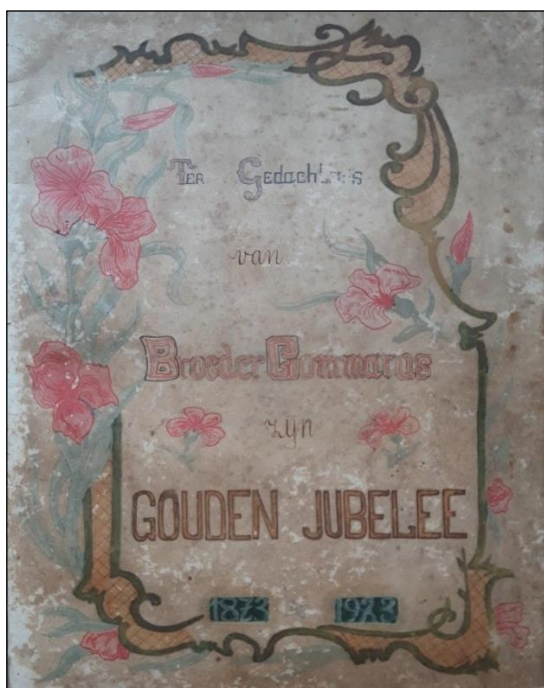
Naast dit stijlvol ‘tuiltje feestcoupletten’ is ook nog een eenvoudig gestencild blaadje met andere lofzangen bewaard gebleven.

Het vier bladzijden tellend kleinnood sluit af met de toch wel merkwaardige liedjestekst *Een reisje naar Parijs*, waarvan wij u het refrein niet willen onthouden en dat wellicht de schalkse inborst van de feesteling typeert:

*M'n vader, m'n moeder,
Ons Net, ons Bet en dikke Trien,
M'n zuster, m'n broeder,
En schele Flip, en Josephien,
Kromme Nele, Jefke de Pomnier,
De rosse Mie en manke Pier.*

Zo'n jubelfeest moet toch wel in een verrassend ongedwongen sfeer hebben plaatsgevonden, als dergelijke liedjesteksten werden gezongen.

Maar er was ook ruimte voor een officieel luik: 'Ter gedachtenis van Broeder Gommarus zijn GOUDEN JUBELEE 1873-1923', zo vermeldt het - helaas zwaar beduimelde - voorblad van de feestrede die werd uitgesproken op 8 februari 1923.



*Huldetekst ter gelegenheid van Broeder Gommarus' 50ste verjaring
van zijn kloosterlijke professie.*

Dit met de hand beschilderd document, rijkelijk geïllustreerd met oudroze bloemen, bevat binnenin een drie bladzijden tellende tekst in een sierlijk handschrift, ondertekend door zijn medebroeders van Ziekeren.

De integrale tekst luidt als volgt:

Waarde Broeder Jubilaris,

Gedoog dat ik in naam van mijner medebroeders U eenige woorden toespreek ter gelegenheid van uw gouden jubelfeest. Maar hoe zal ik mij van die taak kwijten, om U, Waarde Broeder Gommaris, de eer te geven, den lof toe te zwaaien, die U met recht en reden toekomt? Hoe zal ik naar waarde schatten een man, die na vijftig jaar het slachteveld betreden te hebben, nog immer als overwinnende kampioen tevoorschijn treedt? Neen, ik gevoel mij daartoe onmachtig; dat God mij daarbij zijn hulp verleene.

't Is vijftig jaar geleden, dat Gij, Beminde Jubilaris, aan den voet van 't altaar, waar dagelijks het Lam Gods geslachteerd wordt, U aan den Heer toewijdde. Daar, in den zoeten vrede van 't hart, in die leliezuivere onschuld der ziel, zuchtte Gij. "O Jezus, hier ben ik, wat wilt Ge van mij? De wereld is toch zoo boos. Gij hebt mijn hart voor haar niet geschapen; neen, goede Jezus, naar U alleen verlang ik; ik geef mij, ik bind mij aan U door geloften van Armoede, Zuiverheid en Gehoorzaamheid".

En, de God van liefde heeft uw geloften aanvaard, Hij heeft U gedurende een halve eeuw overvloedig zijn gratiën verleend om te kunnen beantwoorden aan Uw H. Roeping der Evangelische Volmaaktheid. "Niet gij hebt mij, maar ik heb u verkoren," zijn de liefdevolle woorden die van zijn lippen vloeien, waardoor Hij zijn bevoorrechte liefde jegens U heeft getoond.

Welnu, hetzij dan tot uw troost en aanmoediging gezegd. Gij hebt met de genade Gods medegewerkt en volgens de woorden van den Apostel Paulus, zijn gratie is ook in U niet ijdel geweest. Getuige hiervan den plechtigheid, waardoor God U op de stoffelijke en geestelijke wijze, reeds een straaltje toont van de onsterfelijke vreugde, die eens uw getrouwheid zal omkransen.

Dierbare Broeder Jubilaris, werp een oogslag op uw afgelegde baan; sla een blik terug in 't verleden en zie, wat al goed Gij hebt gesticht en tot stand gebracht! Zie, hoe Gij met kwistige hand het goed zaad rondom U strooidet en het bracht honderd op voor één, rijpe tarwe voor 's Heeren graanschuur. Wat lange reeks van jaren hebt Gij 't lijdend menschedom bijgestaan,

getroost, aangemoedigd, versterkt, tot God gebracht. Wat al voorbeelden van eenvoudigheid, van versterving, van diepe godsvrucht, van algemeene stichting voor uw medebroeders..... Omnia possum in eo qui me confortat, zegt nog eens de groote Apostel en dat ja, hebt Gij altijd getoond.

Met de ondernemingsgeest die U altijd kenschetste en de hulp der genade, was er niets voor U onmogelijk en wist Ge al uw ondernemingen met goeden uitslag te bekronen. Het was dan ook geen wonder dat Ge een bevoorrechte vriend waart van onze grooten Generaal, vader Amadeus, zaliger gedachtenis.

O, dat dan vandaag een gulle lach uw zuiveren blik omzweve, dat reine vreugde uw vrome ziel vervulle en haar in stille dankbaarheid eventjes verheffe van het aardsche, en reeds dien voorsmaak te genieten van het eeuwig Vaderland.

Welaan dan, Waarde Broeder Jubilaris, Sursum Corda! De harten omhoog! Bedanken we God vandaag, voor al het goede dat Hij door U bewerkt heeft! Smeeken wij Hem, de gratie der volharding over U uit te storten, opdat Gij eens met een schat van verdiensten verrijkt, de eeuwige Jubile moget vieren in triomf van glorie!

Ad Multos Annos!

Lang leve onze Beminde Jubilaris Broeder Gommaris!

*De Broeders van Ziekeren,
St. Truiden den 8 Februari 1923.*

Het zijn lovende woorden in de typisch hoogdravende stijl uit die tijd, die de jubilaris ongetwijfeld zullen vertederd hebben. Toch is het opmerkelijk dat er met geen woord gerept wordt over zijn wereldlijke en artistieke talenten. Een verwijzing naar zijn hoog gehalte van entertainment en zijn activiteit als beeldhouwer blijken onderwerpen die niet passend waren in de religieuze context van deze huldetekst.

Tenslotte werden ook drie grote kaders overhandigd. De eerste is een staatsieportret van de feesteling. Het toont ons een trotse en statige broeder-jubilaris, uitgevoerd in het atelier van de Truiense fotograaf Hub. Blanckart.

Op de achterzijde van het portret (61 x 52 cm) lezen wij dat de maker gespecialiseerd is in 'portraits peints à l'huile, au pastel et au crayon', wat in het portret van broeder Gommarus effectief duidelijk tot uiting komt. De fotograaf mag zich bovendien leverancier noemen van het Belgische leger en de Belgische ministeries.



Staatsieportret van Broeder Gommarus.

Naast dit prominente portret ontving de feesteling van zijn medebroeders een monumentaal huldedicht (70 x 55 cm), ingekaderd en heel kleurrijk verlicht.



Huldedicht aangeboden aan Broeder Gommarus door zijn medebroeders.

Het telt drie strofen van acht regels, die een heel vroom beeld scheppen van de jubilaris.

Centraal staat zijn naam vermeld, 'Broeder Gummarus', met daaronder een cirkelvormige foto met links en rechts de jaartallen 1873-1923.

Onderaan links zien wij een zegel met de tekst 'Deus Caritas', God is liefde. Het zegel onderaan rechts vermeldt de letters 'S T', verwijzend naar Sint-Truiden. Boven deze letters, op een groen veld, wordt een zwarte adelaar met dubbele kop afgebeeld, weliswaar zonder de typische keizerskronen die het wapenschild van Sint-Truiden sieren. Onderaan op een rood veld zien wij een perron of perroen op vier treden. In principe moeten hierop een pijnappel en een kruis worden afgebeeld maar deze details ontbreken hier.

Een perroen is een hardstenen zuil met daarop een rijksappel (gouden bol) in de vorm van een pijnappel met een kruis, typisch voor plaatsen uit het voormalige prinsbisdom Luik. Het is het symbool van vrijheid, autonomie en gerechtigheid. Vandaag staat nog steeds een perroen naast het Truiense stadhuis op de Grote Markt.

Ook de Broeders O.L.Vrouw van Bijstand waren hun collega-broeder niet vergeten. Van hen ontving hij een kleiner maar uiterst kleurrijk en verfijnd huldeplak (39 x 30 cm) overhandigd, waarop centraal een achrostichon (Br. Gommarus) werd neergepend. In tegenstelling tot het vrij plechtige karakter van het grotere huldedicht van Gommarus' medebroeders, is deze tekst eerder frivol en poëtisch.

Bovenaan lezen wij het opschrift 'Ad Multos Annos'. Links staat een hoornblazer met een vlag van de Broeders O.L. Vrouw van Bijstand. Aan de rechterzijde houdt een vogel een feestlint in de bek met gelukwensen voor de jubilaris.

Het document is onderaan gedagtekend: 'St Truiden den 11 Febr. 1923'.

Voor broeder Gommarus werd het een dag vol lof en emoties. Wat had het leven hem nog te bieden op de ouderdom van 79 jaar, in die tijd toch al een respectabele leeftijd?



*Huldeplak met acrostichon, aangeboden door
de Broeders O.L.Vrouw van Bijstand.*

Het einde nabij

In 1924 kreeg broeder Gommarus bezoek uit Vlaanderen. Honoré De Doncker, zoon van Gommarus' jongere broer Leopold De Doncker, kwam met zijn kersverse bruid Maria Van Vynckt voor enkele dagen op bezoek in het Truiense klooster van de Broeders van Liefde.

Het was niet zo maar een beleefdheidsbezoek, de jonggehuwden waren op 'speelreis', zoals dat in die tijd zo mooi plastisch werd verwoord. Het is dit weerzien met de familie uit 'de Vlaanders' dat er hoogstwaarschijnlijk toe leidde dat al deze documenten uiteindelijk in Deurle zijn terechtgekomen. Vermoedelijk voelde de oude Gommarus zijn einde naderen en vertrouwde hij zijn neef Honoré al deze voor hem zeer dierbare stukken toe, opdat zij niet zouden verloren gaan. Zo kon hij met een gerust gemoed sterven, erop

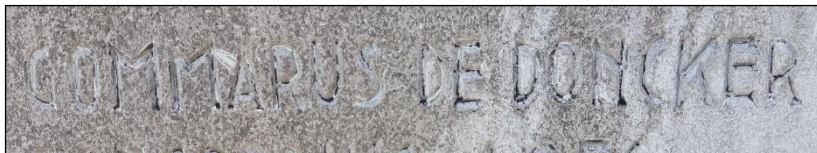
vertrouwend dat zijn familie zorg zou dragen voor al deze mooie herinneringen.

Een jaar later, in 1924, overleed broeder Gommarus in het klooster der Ziekeren, waar hij het grootste deel van zijn leven het beste van zichzelf had gegeven.



*Gezamenlijk graf van de Broeders van Liefde
op de begraafplaats Schurhoven te St.-Truiden.*

Na een afscheidsliturgie in de kapel van het klooster werd zijn stoffelijk overschot bijgezet in het gezamenlijke graf van de Broeders van Liefde op de stedelijke begraafplaats Schurhoven in Sint-Truiden, tegen de zijgevel van de Sint-Jakobskerk. Zijn naam, Gommarus De Doncker, werd net als de namen van zijn medebroeders in de grafsteen gebeiteld.



Eddy Vaernewyck, Deurle

BRONNEN

- Archief Broeders van Liefde, Gent.
- https://nl.wikipedia.org/wiki/Psychiatrisch_Ziekenhuis_Ziekeren
- <https://www.broedersvanliefde.be>
- <https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/200282>
- <https://www.hbvl.be/cnt/oid380557/archief-laatste-broeder-vertrekt-uit-klooster-van-ziekeren>
- <https://fr.wikipedia.org/wiki/Froidmont>
- <https://gw.geneanet.org/marlan?lang=nl&v=DE+DONCKER&m=N>

DANK

Mijn speciale dank gaat uit naar Luc De Kezel, stafmedewerker van de dienst Archief bij de Broeders van Liefde te Gent, die mij wegwijs maakte binnen de werking van de Broeders van Liefde en mij toeliet het levensparcours van broeder Gommarus samen te stellen.

Daarnaast wil ik ook André Bollaert bedanken, door wie ik de familie De Doncker een stuk beter leerde kennen.

Pol Van der Plaetsen hielp mij dan weer uit de nood met zijn schitterende foto's van de ingelijste huldedichten en de staatsfoto van broeder Gommarus.

Tenslotte ook een welgemeende dank aan Alexander Couckhuys van het museum Dr. Guislain, die zo vriendelijk was om de correcte datum van het in het archief van het museum bewaarde kruisbeeld van de hand van broeder Gommarus te bevestigen.

NEVELAAR VERMOORDDE DEINSE SIGARENKOOPMAN (1886)

De 31-jarige Leopold Arthur Debbaut, koopman in sigaren in Deinze, varende op de kleine kotter *Cleopatra* op de Oosterschelde ter hoogte van het eiland Tholen (dorp Stavenisse), werd op 2 of 3 december 1886 in volle zee, toen hij aan het roer stond, met een geweerschot vermoord door zijn matroos, Hendrik Wyngaert, die pas sinds juli 1886 door hem in dienst was genomen. Het lijk werd door de moordenaar in het water gegooid. Dit gebeurde tussen de eilanden Tholen en Duiveland, op of nabij de plaats genaamd *Keeten* ter hoogte van het dorp Stavenisse. Na de moord roofde de dader het geld (500 fr.) en een zilveren zakhorloge van zijn vermoorde baas.

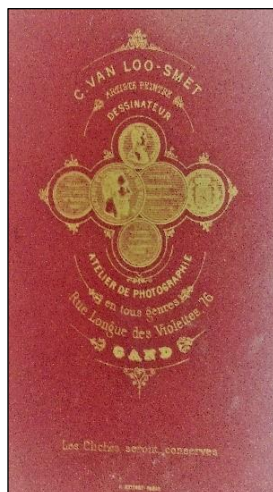
De *Cleopatra* was op 29 november 1886 afgevaren (uit Gent), kwam op 30 november door Sas-van-Gent en op 1 december door Terneuzen en voer vandaar de Westerschelde op. Op 3 december vonden drie Zeeuwse dijkwerkers in het zand op de waterlijn het aangespoelde lijk, met een afgrijselijk verbrijzeld hoofd, waardoor de identificatie van het slachtoffer aanvankelijk onmogelijk bleek. Een bekendmakingsbericht werd verspreid, dat voorsloeg zonder gevolg bleef. Op 5 december werd de officiële lijkschouwing verricht en de onbekende dode werd in Stavenisse begraven. Intussen was de dader, nu de enige opvarende op het schip, terug huiswaarts gevaren via de sluis van Wemeldinge (Oosterschelde) en vandaar naar Hansweert (Westerschelde). Het schip liet hij achter in Zwijndrecht. Aan de Belgische autoriteiten had hij verklaard dat zijn meester, aan het hoofd getroffen door een wegzwaaiende giek, in het water was gevallen en verdronken. Hetzelfde verhaal vertelde hij ook in Antwerpen (waar Debbauts familieleden woonden) en in Deinze. Later zou blijken dat hij, met het gestolen geld, goede sier maakte in Antwerpen en Gent, in diverse cafés en huizen van lichte zeden, en dat hij in Debbauts huis in Deinze een hoeveelheid sigaren, tabak, pijpen enz. had weggehaald, met medehulp van de jonge 16-jarige meid Emerence Strobbe en haar oudere, 25-jarige broer Julius Strobbe. Enkele dagen later verdween Hendrik Wyngaert, richting Frankrijk. Hij zocht en vond onderdak bij zijn moeder, die in het dorp Roncq (een buurgemeente van Tourcoing in de agglomeratie Rijsel) woonde. Daar zou hij worden aangehouden en, na ondervraging door het Rijselse gerecht, aan België uitgeleverd worden om er terecht te staan.

In Zeeland had het evenwel enige tijd geduurd vooraleer de identiteit van de onbekende drenkeling kon opgehelderd worden. Geleidelijk aan echter kwam de hele waarheid aan het licht: wie de dode was en op welke gruwelijke manier hij aan zijn einde was gekomen. De dader, wiens verklaringen over het gebeurde bijna compleet leugenachtig bleken te zijn, werd als 'verdacht van moord en diefte' naar het Assisenhof te Gent verwezen. Het zou een opvallend proces worden, dat drie dagen duurde (16, 17 en 18 juni 1887).

Maar vooraf iets meer over de *dramatis personae*. Wie waren de twee protagonisten, respectievelijk het slachtoffer en de dader van dit afschuwelijke misdrijf?

*
**

Het slachtoffer: Leopold Debbaut, sigarenkoopman te Deinze en gelegenheidsschipper, 31 jaar oud, was de zoon van *Jan-Baptist Debbaut* en van *Coleta Monnaerts*, schipper en schippersvrouw te Antwerpen. Hij was op 5 september 1856 geboren, toevallig in Ieper, toen het schip van zijn ouders daar aan de kade aangemeerd lag. Hij stamde uit een West-Vlaams schippersgezin, met woonplaats te Eernegem, maar hogerop in de tijd herkomstig uit Diksmuide. Een en ander wordt nader toegelicht in de *bijlage*.





De portretfoto van Leopold Debbaut werd door de Zeeuwse gerechtelijke instanties bij hun onderzoek gebruikt ter identificatie van het slachtoffer.

Naast de foto: de handtekeningen van een aantal getuigen, die het slachtoffer herkend hebben.

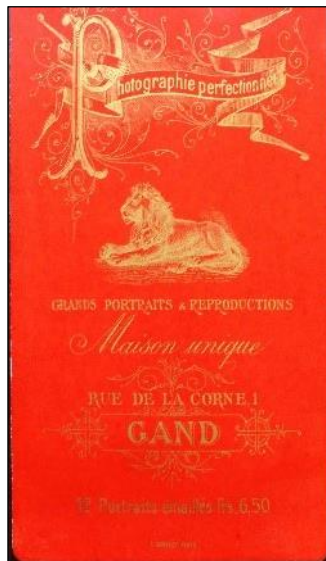
In oktober 1779 was hij getrouwd met een vrouw van Deinze, die elf jaar ouder was dan hij, m.n. **Angela Verspeelt**, aldaar geboren op 29 januari 1845 als natuurlijk buitenechtelijk kind van Hortensia Verspeelt. Onmiddellijk na hun huwelijk ging het koppel Debbaut-Verspeelt in Antwerpen wonen, Napoleonkaai 31, waar Leopold als 'tapper' (herbergier) ingeschreven werd. Lang bleven ze niet in Antwerpen wonen, want midden augustus 1880 verhuisde het echtpaar naar Deinze, Tolpoortstraat 77. In Deinze kregen ze twee dochtertjes, Madalena Maria (Deinze 04.01.1881-12.11.1882) en Augusta Adolphina (Deinze 22.09. 1882-17.10.1882), die allebei op prille leeftijd gestorven zijn, respectievelijk 22 maanden en amper één maand oud. Angela Verspeelt, die door haar man met weinig achting behandeld werd, was reeds in de februari maand van het onheilsjaar 1886 overleden (te Deinze in de Tolpoortstraat 77) en ze heeft het drama van de moord op haar man niet meer meegemaakt.

Over de persoonlijkheid en de activiteiten van de vermoorde vernemen we een en ander in het Gentse procesdossier. Onder meer dat hij met de kleine kotter *Cleopatra* wel vaker smokkeltochten ondernam in de Zeeuwse wateren, waar hij aan de zeelui op hun schepen rookwaren en alcohol clandestien verkocht. Bij die smokkeltochten was hij, sinds juli 1886, vergezeld door Hendrik Wyngaert als matroos.

De Deinse burgemeester Karel-Lodewijk De Clerck, als één van de veertig (!) getuigen opgeroepen op het proces, zei over Debbaut dat “hij zijn vrouw maar slecht behandelde, maar dat er overigens over zijn gedrag niets te zeggen was; en hij was geen dronkaard”. En een andere getuige had het vooral over zijn gierigheid en geldzucht: “Debbaut is voor ‘t geld getrouwd en heeft in Antwerpen een huis van ontucht gehouden. Hij was in staat alles te doen voor geld” (*Vooruit van 20.06.1887*).

Onder de getuigen op het proces noteerden we voorts nog:
Karel (Carolus Joannes) Debbaut, 24 jaar oud, die als schipper in Antwerpen woonde bij zijn ouders, een jongere broer van de vermoorde.
Arthur Wyngaert, 19 jaar oud, schilder te Gent (in de Maria-Theresiastraat), neef van de betichte.
Domien Tuytschaever, 18 jaar oud, smid te Deinze, die enkele maanden voordien de loop van het later als moordwapen gebruikte geweer gerepareerd had, en nog talrijke anderen meer....

De vader: Hendrik Wyngaert, 18 jaar oud, schildersguest en matroos, geboren te Nevele op 17 september 1868 als natuurlijke zoon van *Clemence Wyngaert*, en het laatst wonende te Deinze (zie *bijlage*).



*De vijf identieke fotoportretten van de 18-jarige vader **Hendrik Wyngaert**.*

Document nr. 221 in het dossier.

Vermelden op de voorzijde: 'CORNAND & C°'.

En op de keerzijde staat de volgende tekst:

'Photographie Perfectionnée. Grands portraits & Reproductions.

Maison unique - Rue de la Corne 1, Gand.

Douze portraits émaillés frs. 6,50.'

Hendrik Wyngaert had, in familiaal opzicht, een 'moeilijke' erfenis meegekregen. Zelf heeft hij, van bij zijn geboorte, nooit een vader gekend. Hij was immers de zoon van een ongehuwde moeder.

Zijn moeder, *Clemence Wyngaert* was geboren in Nevele op 16 september 1843 als dochter van de ongeletterde Nevelse huisschilder *Amandus Wyngaert* (°Nevele 18 maart 1812) en diens vrouw *Anna Maria Ludovica Ninclamans* (°Aarsele 4 mei 1809), die in Nevele gehuwd waren op 10 februari 1836. Clemence had nog een jonggestorven broertje Henri

Wyngaert (oom en naamgenoot van de moordenaar), geboren in Nevele in oktober 1844 en aldaar overleden op 26 april 1853, acht jaar en zes maanden oud.

Hendriks grootvader *Amandus Wyngaert* was de zoon van wijlen *Pieter Wyngaert* (†Nevele 25.11.1817) en van *Theresia Braet* (°ca. 1787 en †na 1836); Amandus verloor aldus zijn vader toen hij vijf jaar oud was.

Amandus Wyngaerts vrouw, *Anna Maria Ludovica Ninclamans*, was op haar beurt een vaderloos kind, natuurlijke dochter van *Marie Anne Ninclamans*, spinster in Aarsele (°ca. 1777).

Uit die familie dus, waarin vaders nauwelijks een rol speelden, stamde Hendrik Wyngaert. Psychologen zouden ons kunnen vertellen hoe bepalend een dergelijke familieherkomst zou kunnen zijn voor het karakter en het zelfbeeld van een jongen, die als 18-jarige een moord pleegde...

Voorts staat in de journalistieke verslaggeving¹ over het moordproces te lezen, hoe de jonge moordenaar overkwam op de aanwezigen in de gerechtszaal.

In het dagblad *Vooruit* (16.06.1887) wordt hij beschreven als een “baardeloze jongeling, klein voorhoofd, eenigszins opstekende neus, blond haar; draagt een bruine vest. Houding vol onverschilligheid.” De verslaggever voor dezelfde krant (20.06.1887) beschrijft de betichte als “een sterkgebouwde jongeling van groote gestalte. Zijn blik is zeer verstandig en hij antwoordt ongedwongen op de vragen”.

Het arrest werd gevelde op 18 juni 1886 ‘s avonds om 23 u. De beklaagde Henri Wyngaert werd schuldig bevonden aan beraamde moord en diefstal en veroordeeld tot levenslange dwangarbeid en betaling van de proceskosten (ad 2175,56 fr.).

Een maand na zijn veroordeling door het Gentse Assisenhof werd hij op 27 juli **1887** in de *centrale gevangenis van Leuven* opgesloten. Hij heeft die gevangenis 'verlaten' op 20 december **1898** (maar het is niet duidelijk of hij vrijgelaten of naar een andere gevangenis overgebracht werd). Waar en wanneer hij stierf, is ons niet bekend.

¹ Zie de Gentse krant *Vooruit* van 16, 17 en 20 juni 1887 en de Brusselse krant *Journal de Bruxelles*, jrg. 67, nrs. 168 tot 170 van 17, 18 en 19 juni 1887.

BIJLAGE: Kwartierstaat van Henri WYNGAERT (° Nevele 1868)

N.B. Door het feit dat er in elke vooroudersgeneratie natuurlijke kinderen waren, van wie de vader onbekend was, vertoont deze kwartierstaat uiteraard een samenstelling met nogal wat lacunes.

Kw. 1. Hendrik WYNGAERT

Geboren in Nevele op 17 september 1868 als natuurlijke zoon van een ongehuwde moeder (zie kw. 3); hij verbleef in de gevangenis te Leuven tot december 1898; overlijdensdatum onbekend.

Generatie II (Ouders)

2. Vader onbekend.

3. Clémence WYNGAERT

Geboren in Nevele op 16 september 1843; overleden na 1886 (zij woonde toen in Roncq/Frankrijk); zover bekend is zij nooit gehuwd.

Generatie III (Grootouders)

4 & 5. Onbekend.

6. Amandus WYNGAERT

Geboren in Nevele op 18 maart 1812 en overleden na 1867; tapper te Nevele (Zeistraat 1); ongeletterd.

Gehuwd te Nevele op 10 februari 1836 met

7. Anne Louise NINCLAMANS

Geboren Aarsele op 4 mei 1809 en overleden na 1867.

Zij had een tweelingszuster Rosalie (geboren, samen met haar, in de woning van Bruno De Volder te Aarsele; aangifte op 04.05 door vroedvrouw Brigitte De Neve); vader onbekend.

Het echtpaar Wyngaert-Ninclamans had - benevens hun dochter Clémence (kw. 3) - ook een oudere dochter Charlotte Wyngaert, geboren te Nevele in 1837 en er overleden (Zeistraat 1) op 15 april 1867, 30 j. oud, alsook een jonggestorven zoontje Henri Wyngaert (oom en naamgenoot van kw. 1), geboren te Nevele in oktober 1844 en aldaar overleden op 26 april 1853, 8 j. 6 md. oud.

Generatie IV (Overgrootouders)

12. Pieter Joannes WYNGAERT

Geboren in Gent in maart 1776 en overleden in Nevele op 25 november 1817 (f° 188); herbergier te Nevele ('binnen het dorp'); hij was in eerste huwelijk weduwnaar van Theresia WIME.

Tweede huwelijk te Nevele op 5 december 1810 met

13. Theresia BRAET

Geboren te Nevele op 5 april 1788 ('filia illegitima') en overleden na 1836.

Haar doopheffers: Joannes Baptista Snoeck (uit Eke) en Anna Theresia Verstuijf (uit Sint-Martens-Leerne), beiden wonende te Nevele.

Huwelijksgetuigen (1810): Jacques Wyngaert, 32 j., schoenmaker te Gent, broer van de bruidegom; Pierre Goetgeluck, 33 j., herbergier te Nevele, oom van de bruid.

14. Vader onbekend.

15. Marie Anne NINCLAMANS

Geboren te Nevele (?) ca. 1777; in 1809 spinster in Aarsele.

Generatie V (Betovergrootouders)

24. Egidius (Gillis) WYNGAERT

Geboren in Gent ca. 1734 als zoon van Thomas Wijngaert en van Maria Ronse, en overleden in Gent (in de Beenhouwersstraat) op 11 augustus 1830 (akte nr. 1418), 96 j. oud; was poeldenier van beroep.

Gehuwd te Gent-Sint-Baafs op 27 juni 1762 met

25. Petronella DEMOLI(E)

Geboren te Gent ca. 1737 als dochter van Joannes (Jean) Demoli en van Magdalena (Madeleine) Bauwens, en overleden te Gent (in de Nederscheldestraat) op 20 januari 1814 (akte nr. 198), 77 j. oud.

Hun huwelijksgetuigen (1762) waren Thomas Wyngaert en Barbara Braeckman.

26. Vader onbekend.

27. Maria Magdalena BRAET

Geboren in Gent (?) ca. 1766 en overleden na 1810; dienstmeid te Gent (1810).

Generatie VI (Oudouders)

48. Thomas WYNGAERT

Gehuwd te Gent-Sint-Baafs op 24 februari 1725 met

49. Maria RONSE

Hun huwelijksgetuigen (1725) waren Jacobus Wyngaert en Anna-Maria Ronse.

50. Joannes DEMOLI

Gehuwd te Gent-Sint-Salvator op 31 augustus 1724 met

51. Magdalena BAUWENS

Hun huwelijksgetuigen (1724) waren Thomas de Moly en Jacobus Cruyt.

Paul Huys, Drongen

IN 1935 WILDEN 2.000 NEVELAARS HONORÉ MARTENS NOG EENS ZIEN VOETBALLEN

De voetbalmatch S.K. Nevele - Appel Sportief was niet direct een confrontatie tussen voetbalgiganten. Maar toch waren volgens de krant 'De Volksstem' van 25 april 1935 maar liefst 2.000 Nevelaars opgedaagd. Zij wilden hun bekende vroegere dorpsgenoot Honoré Martens nog eens zien spelen. Hij was na zijn huwelijk met Celestine Mariette De Swaef en via de transfer van Volharden Aalst naar La Gantoise weliswaar verhuisd naar Gent, maar niet vergeten in zijn geboortestreek.

De match in de Beker Van België werd met 2-3 gewonnen door 'Appel Sportief' met Honoré Martens, die toen gold als een van de beste voetballers van het land. De spelers van Nevele waren: De Taeve, Huyghe, Steyaert, Vercruyssen, D'Haenens, Kneuvelds, Van Maldeghem, De Cloet, Mestdag, De Wulf, Huyghe (keeper). Beide ploegen speelden in het toen zeer sterk bezette katholieke sportverbond. Pas in 1962 ging 'S.K. Nevele' over naar de Belgische competitie op provinciaal niveau.

S.K. Nevele en Volharden Aalst

Honoré Martens werd geboren in Nevele op 15 juni 1912 als jongste uit een gezin van dertien kinderen. "Ik schopte als kind op alles wat op een geïmproviseerde bal geleek" lazen we in een krantenknipsel. Hij behoorde tot de eerste generatie voetballers van 'S.K. Nevele' en zat als dertienjarige al bij de reserves.

'S.K. Nevele' deed het behoorlijk. Men speelde in de jaren twintig verschillende keren kampioen in het diocesaan Sportverbond Zuid-Meetjesland. Zij konden rekenen op uitstekende voetballers, zoals de gebroeders Dias. Vooral Carlos was een talentvolle voetballer, die later eveneens uitkwam voor 'La Gantoise'. Het is Arthur Dias die de kwaliteiten van Honoré ontdekte, maar de club bengelde op een bepaald moment financieel aan de afgrond door de kosten van een zware blessure van een speler.

Martens zou uiteindelijk maar een drietal jaren in Nevele voetballen. Door de tussenkomst van een zekere Vandesompele kwam hij als zestienjarige in 1928 terecht bij (vermoedelijk) 'SK Deinze'.



*De provinciale voetbalploeg Volharden Aalst begin jaren dertig
met Honoré Martens geknield tweede van links*

Vóór de aanvang van het seizoen 1932 werd hij getransfereerd naar 'Volharden Aalst', dat toen uitkwam in de tweede afdeling. Hij speelde er drie jaar op de rechtsbinnenplaats. 'Volharden' deed het goed en wist zich bij de eersten te rangschikken.

Profvoetbal in Gent

Tijdens een avondmatch op 'La Gantoise' ergens in 1935 was hij de uitblinker en de Gentenaars deden vlug de eerste stappen om de overgang naar hun ploeg te realiseren.

In 1936 vinden we hem terug in Gent waar hij de slagersstiel leert bij Weytinck, een slagerszaak in de wijk Sluizeke. Hij was pas gehuwd (9 augustus 1935) en woonde in de Tennisstraat in Gentbrugge.

De Gentenaars speelden toen in de ereafdeling. Zijn eerste jaar bij 'La Gantoise' wist hij het kampioenschap te helpen winnen. Hij werd als middenvelder (wat toen spil heette) een belangrijke pion van de Gentse ploeg en loodste die in 1936 mee naar eerste nationale.

Honoré kwam in het vizier van de nationale ploeg. In vele oefen- en vriendschappelijke wedstrijden speelde hij tegen Holland, Austria Wenen, Luxemburg, Polen, Frankrijk enz. en dit samen met spelers wier namen op de lippen lagen van elke voetballiefhebber: Badjou, Paverick, Raymond Braine, Mondelé, Voorhoofd en Isenborghs.

De vroegere Nevelaar werd daardoor een van de bekendste Belgische voetballers. Tijdens zijn twee jaar bij 'La Gantoise' betwistte hij bovendien een aantal heroïsche wedstrijden.



Op de foto zien we Honoré Martens op het toppunt van zijn kunnen bij 'La Gantoise' tijdens zijn laatste seizoen 1937-1938. Hij staat tweede van rechts, met verder nog staande eerste van links verzorger Viktor Naudts (vader van Robert Naudts ex-voorzitter van ARAG, Association Royale Athlétique La Gantoise). Andere bekende figuren van toen zijn keeper De Raedt (staande derde van rechts), Maurice Van Overmeiren (staande 3de van links), Tuur Verschelden (geknield tweede van links), Marcel De Reuse (geknield in midden) en Freddy Chaves (geknield tweede van rechts).

Volgens sommigen was hij de beste middenhalf van het land en dokter Gianola, voorzitter van 'Olympic Charleroi', zette alles op alles om Honoré binnen te halen.

Profvoetbal in Charleroi

In 1938 ging hij overstag en verhuisde naar 'Olympic Charleroi'. Honoré woonde toen in Marcinelle, waar zijn eerste zoon Roland werd geboren in december 1938.

Overdag werkte Honoré in de beenhouwerij van de Familie De Wijngaert in Charleroi.

Martens was de draaischijf van de ploeg, die tijdens de seizoenen 1938/1939 en 1939/1940 respectievelijk derde en vierde werd in de Belgische competitie.



*Honoré Martens, staand eerste van rechts,
op het toppunt van zijn kunnen in 1939 bij 'Olympic Charleroi'.*

Op 27 februari 1938 kwam hij uit voor een officiële wedstrijd van de nationale ploeg. Het werd geen succes, want België verloor toen met 7-2 tegen Nederland. Het was gelukkig maar een vriendenmatch. Het bleef voor Honoré bij die ene officiële cap.

Het profvoetbal liet zijn sporen na. Hij liep tweemaal een breuk op van de knieschijf. Na de lange revalidatie voetbalde hij als linksachter. Gedurende de oorlog lag de voetbalcompetitie enkele seizoenen stil en verhuisde Honoré op 4 juni 1943 terug naar Aalst. Hij zou tot 1946 bij 'Olympic', toen een subtopper in eerste klasse, aangesloten blijven.

Honoré was toen 34 jaar. De oorlogsomstandigheden braken zijn loopbaan. Tijdens zijn beste jaren was er door de oorlog en de moeilijke verplaatsingen voor hem geen voetbal op hoog niveau mogelijk. Hij verhuisde terug naar Erpe, de thuisplaats van zijn vrouw.

Terug voetballer en trainer bij 'Volharden Aalst' en beenhouwer in Erpe

Maar toen in 1946 'Volharden Aalst' opnieuw werd gesticht, onder het voorzitterschap van dokter Dufour en een nieuw bestuur, klopte men opnieuw met succes aan bij Honoré. De ploeg voetbalde toen in tweede gewestelijke.

Hij had dat eerste jaar een grote bijdrage in de kampioenstitel. Een jaar later werd hij nog eens gekwetst, maar bleef nog even actief als voetballer. Een van de ploegen waar men het tegen opnam was 'S.K. Deinze', dat toen eveneens in de provinciale reeksen voetbalde. Na zijn actieve periode bleef hij de ploegen van 'Volharden', Erondegem en Mere trainen tot eind jaren vijftig.

Het gezin Martens woonde langs de Gentse Steenweg (nu de N9) in het laatste huis van Erpe voor de grens met Aalst (op de rechterkant komende van Gent). Het huis is sterk verbouwd, maar bestaat nog. Ze hadden er een paardenbeenhouwerij en een vleesverwerkende zaak.

Voordien was Honoré een aantal jaren cafébaas en had eveneens een beenhouwerij te Aalst.

Na zijn pensioen keerde Honoré nog even terug naar zijn geboortestreek. Hij woonde volgens zoon Maurice vanaf 21 april 1981 enkele jaren in de Meigemstraat in Nevele, maar zou opnieuw verhuizen naar Knokke en terug naar Aalst in 1987.

Celestine en Honoré hadden drie zonen: Roland, Maurice en Jean-Pierre. Roland en Maurice werden eveneens uitstekende voetballers. Roland speelde in de jaren vijftig en zestig bij 'AA Gent' en 'Eendracht Aalst'. De iets jongere Maurice (°1947) fungeerde als verdediger bij Anderlecht en RWDM. Hij won in 1973 de gouden schoen en speelde zestien seizoenen op het hoogste niveau in de Belgische voetbalcompetitie. Jean-Pierre (°1949) speelde van 1970 tot 1976 voor 'Eendracht Aalst' in 3de Nationale.

Honoré overleed op 6 juni 1996 op 83-jarige leeftijd. Zijn echtgenote Celestine (°13 februari 1916) werd 97 jaar (†20 mei 2013).¹

Stefaan De Groote, Bachte-Maria-Leerne

¹ Het artikel zou niet mogelijk geweest zijn zonder de informatie en hulp van Jean-Pierre en Maurice Martens, Luc en Myriam Rutsaert-Couck en Dirk De Boeck, voorzitter van de heemkundige kring Erpe-Mere.

OVER EEN UNIEK EN ONBEMIND INSTRUMENT: HET LOVAERTORGEL VAN MARIALOOP (MEULEBEKE)

De kerk van St.-Leo en O.L.Vrouwbezoeking van Marialoop¹ heeft een parel van een historisch orgel, omstreeks 1846 gebouwd door *Leo Lovaert* (1802-1872) uit Nevele.

In het kerkarchief zijn nauwelijks verwijzingen te vinden naar het orgel, plannen of intenties tot herstellingen of aanpassingen. Zelfs de meest recente inventaris van het onroerende erfgoed uit 2008 schenkt nauwelijks aandacht aan dit pronkstuk.

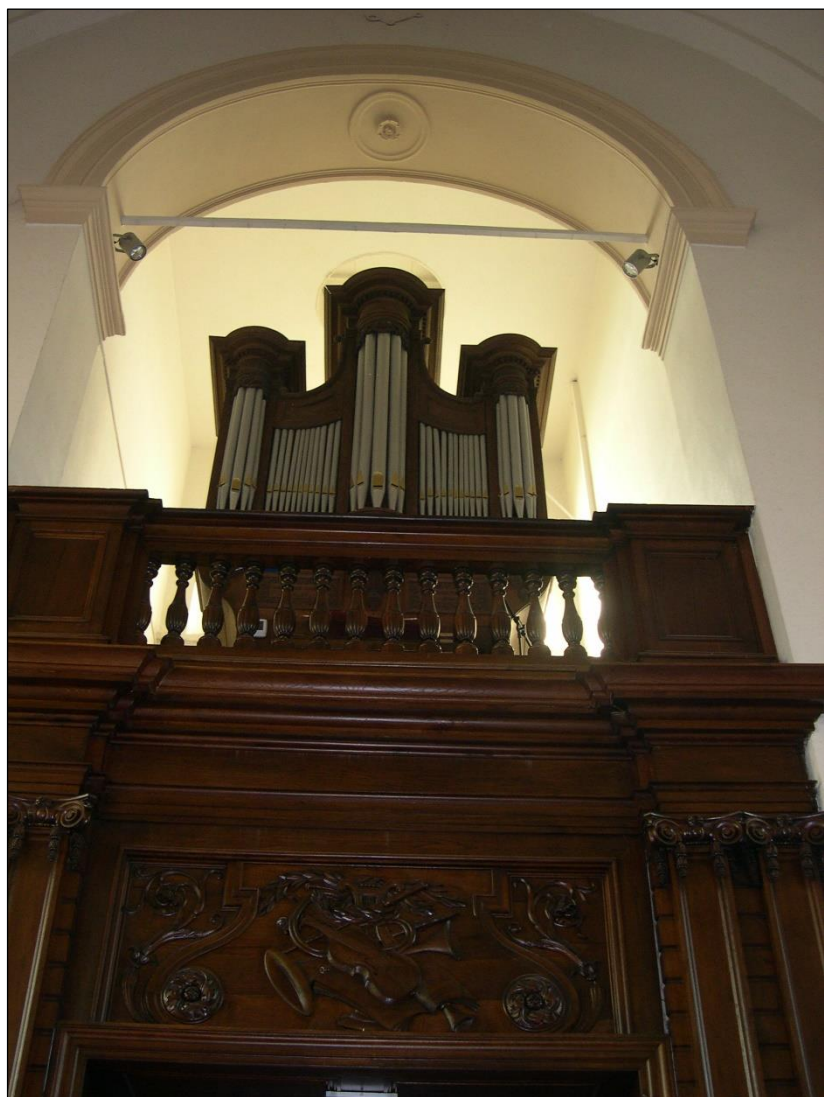
Een andere bron² vermeldt zijdelings het doksaal en dateert dit, zonder bronvermelding net zoals ander kerkmeubilair in de periode van de oprichting van de kerk omstreeks 1838. Wij verwijzen hier graag naar de eikenhouten baluster die deze ruimte afsluit waarop men het fijn gestileerd beeld opmerkt van een schalmei en viool, samen met het orgel symbolen van muzikale harmonie³.

In januari 2012 werd de inventaris van de orgels voor het arrondissement Tielt op het internet geplaatst, samen met fotomateriaal. Na de Westhoek was het Tieltsse de tweede regio in Vlaanderen die over dergelijke uitgebreide inventaris beschikt. Het onderzoek van het orgel gebeurde in 2001. Dit document levert voorlopig de meeste gegevens over het orgel van Marialoop.

¹ Marialoop is een dorp in de Belgische gemeente Meulebeke. Het bevindt zich ten oosten van Meulebeke-centrum, tussen Tielt, Meulebeke, Dentergem en Oostrozebeke in. Het dorp is een afzonderlijke parochie, met eigen kerk, school en buurtwinkels. Er zijn ongeveer 1.200 inwoners, een grote 1.000 daarvan wonen in Meulebeke, een grote 100 op grondgebied Tielt (bron: Wikipedia).

² VERSCHRAEGEN, H., *Fotorepertorium van het meubilair van de Belgische bedehuizen, Provincie West-Vlaanderen, Kanton Oostrozebeke*, Brussel, 1977, p. 23.

³ Het bestek, opgemaakt naar aanleiding van de bouw van de kerk (1837-1838) vermeldt slechts zijdelings iets over het 'oxael', zonder beschrijving. Het handgeschreven parochieboekje van A. Bruyneel vermeldt dat tijdens de periode van *pastoor Vandermeersch* (1850-1876) 'de dokzaal met eenen tuin in gesneden hout (...) versierd (is) geweest.



Orgelbouwer Leo Lovaert (1802-1872)⁴, 'een grootheid op zich'

Lovaert beschouwt men als een *selfmade man*. Bij zijn huwelijk in 1828 is hij nog gekend als schrijnwerker. Lovaert was de zoon van een smid en deed zo de kennis op die hij ook nodig had bij het vervaardigen van orgels. In 1838 en 1839 verwerft hij koninklijke octrooien o.a. '*voor de invoering van eenen middel dienende om looden dakgoten op de daken der kerken en andere gebouwen aen te leggen en te plaetsen, zonder daartoe het vuer te behoeven te gebruiken*'.

Het feit dat Lovaert wellicht nooit echt in de leer ging, mag niet worden beschouwd dat zijn werken van gemiddelde kwaliteit zijn. 'Lovaert is een grootheid op zich' is de quoteringszin die orgeldeskundige Ghislain Potvlieghe de Nevelaar toedicht wanneer hij hem probeert te plaatsen binnen de stromingen en invloeden van zijn tijd. Hij liet zich door geen enkele tijdgenoot beïnvloeden: hooguit kan er sprake zijn van raakpunten met de Vlaamse rococo-stijl⁵, waarvan hij een erfgenaam is. Die Vlaamse tradities hebben vader en de zonen Lovaert nooit afgezworen. De romantiek, die de overheersende stijl wordt in de 19de eeuw, hebben ze aan zich laten voorbijgaan.

Het kleine orgel voor de kerk van Markegem, dat Lovaert omstreeks 1833 bouwde, wordt beschouwd als zijn eerste volwaardig werk. Dit orgel is vandaag verdwenen. Had de enthousiaste reactie van pastoor en kerkfabriek van Markegem als resultaat dat de jonge orgelbouwer omstreeks 1845 een bestelling krijgt van Marialoop? Op dat ogenblik had Lovaert reeds enkele realisaties op zijn naam, behoudens Markegem, allemaal in Oost-Vlaanderen.

⁴ Over *Leo Lovaert* zijn tal van artikels terug te vinden in het tijdschrift van de heemkring 'Het Land van Nevele'. *Ghislain Potvlieghe*, orgeldeskundige wijdde tal van artikels over *Leo Lovaert* en zijn zonen *Louis* en *Xaveer*. Wij beperken ons tot de rol en de plaats van *Lovaert* omstreeks 1846, het tijdstip waarop hij het orgel te Marialoop bouwde.

⁵ POTVlieghe, G., De plaats van de familie Lovaert in de orgelbouwkunst in Vlaanderen, in *Het land van Nevele*, jg. 34, nr. 2, juni 2003, p. 178.

Wij hebben geen enkel document over het orgel uit die dagen, tenzij de lijst (omstreeks 1840) die nog verwijst naar een som van 600 franken om de orgels (in het meervoud!) verder te bekostigen.



Op de paneeltjes boven het klavier van het orgel zijn in bas reliëf twee opschriften aangebracht: *AMANDUS LONCKE DEDIT* en *SUO LOCO NATALI 1846*: 'Amandus Loncke heeft mij geschonken. Geboren op deze plaats 1846'. Het gaat hier over Amandus Loncke, broer van de voorzitter van de kerkfabriek van Marialoop Leonardus⁶. Beiden zijn vermogende molenaars op de Herentmolen. Amandus zal overlijden in het miseriejaar 1846.

Er gebeurden in de 20ste eeuw herhaalde ingrepen en herstellingen. De laatste dateert uit 1992 en werd uitgevoerd door orgelbouwer Marc Loncke. Het instrument is dan ook niet meer in zijn oorspronkelijk concept behouden en deels verminkt ten opzichte van de oorspronkelijke bedoelingen van Lovaert.

⁶ De inventaris van het onroerend erfgoed (2008) verwijst naar *Leonard Anthone Loncke, bewoner van het kasteel Ter Borch, die reeds een deel van de bouwgrond voor de kerk geschonken had*. Het is niet duidelijk van waar men deze – naar onze mening foutieve – informatie haalt.

Het orgel van dichterbij bekeken ...7

Elk orgel heeft een aantal vitale elementen: het manuaal met de pedalen, de disposities (of registers) die de klanktimbres regelen, de windvoorziening, het pijpwerk, de tremulant⁸ die de luchttoevoer naar de pijpen regelt.

Een aantal disposities van het instrument zijn dichtgemaakt (*Trompette – Doublette – Tremblant*). Met betrekking tot het manuaal (of klavier) merkt men op dat de bakstukken uitgevoerd werden op de voor Lovaert typische wijze (halfmond uitgehaalde bovenzijde). De ondertoetsen zijn in eik uitgevoerd en vrij lang zoals pianoklavieren. Het authentieke beleg is verdwenen en vervangen door kunststof (Lovaert gebruikte graag mahoniehouten toetsen).

Het pijpwerk is aan grondige restauratie toe. Lovaert giet zijn pijpen in een samenstelling in typisch Vlaams orgelmetaal: 95 % lood en ca. 5 % tin. Alles duidt erop dat de oorspronkelijke toonhoogte veel lager lag dan vandaag. Ook die lage toonhoogte is typisch voor Lovaert en gaat terug tot de 16de- en 17de-eeuwse stijlen.

De windlade is origineel van Lovaert, in een constructiewijze volgens zijn eigen uitvinding, waarbij de metalen platen aan elkaar werden gewalst en niet gelast. Een doordacht procedé maar met een zeer kwetsbaar resultaat. Deze bouwwijze zal hij slechts enkele keren toepassen⁹. Het raamwerk is in tinplaat, de slepen in geel koper. De oude tremulant is nog gedeeltelijk aanwezig, maar buiten werking.

Mooi detail ... de kas van de windlade is extra winddicht gemaakt door een beplakking met papier (oude brieven? kerkrekeningen?). In het midden van

⁷ De gegevens zijn genomen uit het document dat op het internet gepubliceerd werd door het Vlaams Instituut voor Onroerend Erfgoed (VIOE) en het verslag is van het onderzoek dat in 2001 werd uitgevoerd op het orgel van Marialoop.

⁸ Een orgelregister dat een mechanisme in werking zet om een trilling van de klank aan te brengen. Wikipedia: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Tremulant>.

⁹ Tijdens de restauratie van het Lovaertorgel van Zonnegem uit 1849 (nabij Sint-Lievens-Houtem) werd eveneens een orgel ontdekt waar hij dit procedé toepaste.

de windlade was een naametiket van Lovaert aangebracht met een embleem en gedrukte tekst.

Bij brevet des Konings, L. Lovaert-Van Hoolant, Orgel-maker, St.-Jansstraet N° 139, te Nevele Belast zich met het maken van Orgels Volgens zyn nieuw stelsel, zoo ook met het brengen der oude Orgels op den voet zyner uytvinding, alsmede alle slach van Herstellingen.

De orgelkast is gebouwd in klassieke stijl, de kast is uitgevoerd in eik en de rugwand in grenenhout.

Men vermoedt dat er reeds begin de 20ste eeuw wijzigingen zijn gebeurd in de dispositie. In 1931, 1960 en 1992 werden herstellings- of onderhoudswerken uitgevoerd.



Orgelbouwer Marc Loncke, die het laatst het orgel onder handen nam, noteert (zoals gebruikelijk in de stiel) met een krijtje laconiek, maar

veelzeggend het volgende: *'nazicht wat er zou kunnen gedaan worden met dit orgel (zo goedkoop mogelijk doch goed)'*. Gedateerd 6 januari 1992.

Het onderzoek uit mei 2001 eindigt met volgend besluit: *'huidige toestand: bespeelbaar, doch veel gebreken (windziek etc.)*.

Het Lovaertorgel verdient beter!

In de jaren 1970 en 1980 werden in de thuisprovincie van Lovaert vijf van zijn orgels erkend als monument, kregen een bescherming en werden vakkundig gerestaureerd¹⁰. Restauraties aan plaatselijk erfgoed kosten veel geld, maar waarborgen dat in de toekomst het eigen orgelpatrimonium een erkenning krijgt en met zorg verder zal worden bewaard.

Ongetwijfeld zijn alle herstellings- en onderhoudswerken gebeurd vanuit de beste bedoelingen, met de schaarse middelen die er waren. Het Lovaertorgel van Marialoop is een historisch orgel dat ondanks de ingrepen niet onomkeerbaar of fataal is beschadigd. Deskundig herstel is mogelijk. De kerk beschikt over een aangename akoestiek. In het kader van de zoektocht naar de herbestemming van parochiekerken in Vlaanderen (2012) kan deze ruimte, naast haar sacrale functie evenzeer een schitterende concertruimte worden ... even wegdromen mag. Het orgel van Leo Lovaert in Marialoop moeten wij koesteren.

Frank Develtere, Meulebeke

¹⁰ De Pinte, Elst, Lemberge, Onkerzele en Zonnegem.

HEEMKUNDIGE KRING VIERDE 50-JARIG BESTAAN MET DRIE NIEUWE PRINSEN IN DE ORDE VAN DE HUWIER EN VOORZITTERSWISSEL

De heemkundige kring Het Land van Nevele organiseert tijdens haar jubileumjaar een hele reeks activiteiten. Die zijn te raadplegen in een folder, die mee werd verspreid in het vorige nummer van het erfgoedtijdschrift. De folder ligt eveneens in de bibliotheken van Deinze en Landegem. Men kan de geplande activiteiten ook raadplegen op de website www.landvannevele.com.

Bezoek aan donjon en kerk van Nevele

De algemene vergadering op 23 februari in Nevele zelf, was zowat het startschot van de activiteitenreeks in 2020. Het werd een klein event met ruim honderdvijftig bezoekers en waar zowat twintig bestuursleden en sympathisanten een steentje of een grote steen hebben toe bijgedragen. Enkele tientallen leden bezochten eerst de empire-ingang van het oud klooster (met donjon) en de kerk van Nevele, waar het grafmonument della Faille en het schilderij van Jean de Nivelles van Gilbert Declercq centraal stonden. Ze werden er deskundig begeleid door Hugo Schaeck, Julie De Langhe en Chris Fermon. André Bollaert en Alex Dhondt hadden gezorgd voor de nodige informatieve stoepborden.



*Bezoek aan de donjon.
(Foto Henk Wauters)*



*Gids Julie Delanghe.
(Foto Rita Bisschop)*



*Bestuurslid Chris Fermon in de kerk van Nevele.
(Foto Rita Bisschop)*

De eigenlijk algemene vergadering in zaal Novy startte met een inleiding door André Bollaert.

Dankbaarheid bij de afscheidnemende voorzitter

André Bollaert schetste na zijn verwelkoming waar de vereniging voor staat: "Een groep mensen die het doel nastreeft onze geschiedenis aan een zo breed mogelijk publiek bekend te maken en die volledig onbaatzuchtig als een ambassadeur optreedt voor deze streek". Hij toonde vooral dankbaarheid tegenover de ploeg die al vijftig jaar aan de kar trekt.

Hij stond daarbij ook stil bij de bestuursleden die de heemkring in de loop der voorbije 50 jaar zijn ontvallen zoals Armand Bauwens, Irène Buysse, Yvonne De Keer, Daniël Dhooge, Antoine Janssens, Robert Leenknecht, Albert Martens, Frans Michem, Marcel Michiels, Guido Schaeck, Julien Scherpereel, Johan Taeldeman, Jozef Van de Castele en Jos Van de Velde. "Allemaal heem- en volkskundigen die ertoe hebben bijgedragen dat Het Land van Nevele geworden is wat het nu is. Ons uithangbord, ons driemaandelijks tijdschrift is daar het beste bewijs van, en we zijn daar ook echt fier op".

"Tenslotte dank ik ons huidig en vroeger gemeente- en stadsbestuur omdat zij zonder onderscheid van partij of strekking ons steeds de mogelijkheid geven en hebben gegeven om zonder enige inmenging ons erfgoedprogramma uit te werken" besloot hij.

Erevoorzitter Jan Luyssaert blikt terug op beginjaren

Erevoorzitter Jan Luyssaert die voorzitter was tussen 1970 en 2007 zoomde vooral in op de beginjaren van de heemkundige kring. Hij was als nieuwkomer uit het West-Vlaamse Avelgem neergestreken tussen Landegem en Merendree. Samen met Johan Taeldeman zaliger, een studiegenoot aan de Gentse universiteit, vatte hij het plan op om een heemkundige kring te stichten. Zij kregen daarbij steun van een hele groep geïnteresseerden in de verschillende dorpen van het historische Land van Nevele.



Tijdens de pioniersjaren werd met heel bescheiden middelen gewerkt. Het tijdschrift was niet meer dan een gestencild blaadje dat aan een honderdtal leden werd verspreid.



*Erevoorzitter André Bollaert, oudste lid Yvan Beyens en
voorzitter Stefaan De Grootte.
(Foto Henk Wauters)*

Roland Luttens kreeg huwier voor jarenlange inzet erfgoedzorg in Merendree

"Merendree, wanneer een artikel geschreven wordt over dat mooie kastelendorp, wordt steevast het advies van Roland Luttens gevraagd. Ook bij het situeren van een foto, om de erfgoedwaarde van een huis te bepalen, kan altijd beroep gedaan worden op Roland, en op zijn archief. Maar hij werkt ook mee aan WO I, de Nevelse donjon en is gids in de Kalevallei" vertelde Hugo Schaeck van de heemkundige kring Het Land van Nevele.

Meer moet dat niet zijn om die jarenlange inzet te honoreren met een huwier. Het is een denkbeeldige perensoort op een sierbord, dat wordt uitgereikt aan hen die een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan de lokale en streekgeschiedenis.

Zoon en naamgenoot Roland, professor economie aan de Vrije universiteit van Amsterdam, was speciaal overgekomen om de hulde mee te maken.



*Roland Luttens kreeg de huwier uit handen van Hugo Schaeck.
(Foto Henk Wauters)*

Hugo Schaeck, organisator van de Open Monumentendag, gaf in zijn speech nog het volgende mee: "Roland leert ons als gids ook anders kijken naar bijvoorbeeld een gevel: waterlijsten, muizentandjes, muurversieringen, modillons en muurankers. Hij kan daar zeer begeistertend over spreken".

Roland Luttens was als nieuwe prins in de orde van de huwier zichtbaar opgetogen over die blijk van waardering.

'Die soete beese' promotor Wily Van Parys kreeg eveneens huwier

De tweede fiere prins in de orde van de huwier werd Willy Van Parys. Hij kreeg zijn bord uit de handen van penningmeester André Stevens. Op het sierbord staat een denkbeeldige perensoort. Maar in dit geval had Willy misschien gehoopt op een aardbei.



*André Stevens overhandigt de huwier aan Willy Van Parys.
(Foto Rita Bisschop)*

"Kort na zijn huwelijk in 1969 was Willy met twee bezen actief; eentje die Claire heette en een ander 'Die Soete Beese' van Landegem. Willy, een geboren Merendreeenaar, is tuinarchitect van opleiding en was vanaf 1970 betrokken bij de jaarlijkse tentoonstelling en herhaalde deze maar liefst 33 maal" vertelde André Stevens van de heemkundige kring in zijn toespraak.

In de jaren tachtig haakte het Landegemse Feest- en Sportcomité af en namen Paul en Luk De Gheest, zonen van stichter Antoine De Gheest, het roer over. Toen werd ook de betrokkenheid van Willy intensiever in het nieuwe 'die Soete Beese' comité. In 1989 kwam er de gelijknamige vzw. Wie over de geschiedenis van de Landegemse aardbeienteelt en de activiteiten van het organiserende comité (opgericht in 1966) meer wil lezen, is er het artikel uit 1991 van André Bollaert in het tijdschrift Het Land van Nevele:

<https://www.landvannevele.com/upload/1/paginas/1991%20LvN%20jrg%2022%20afl%204.pdf> blz. 293 tot 329.

Toen in 2003 een einde kwam aan de 'Soete beese activiteiten' lieten zij heel wat herinneringen achter bij de Landegemse bevolking, al is het maar door de vele Vlaamse vedetten die naar het dorp afzakten.

Zo werd in 1995 het monument 'de Soete Beese' ingehuldigd, gecreëerd door Marie Louise de Buck. Het beeld zelf verhuisde naar de bibliotheek van Landegem, een gevolg van bouwwerken. Vandaag kan men er nog wel een afgietsel in brons bekijken.

In 1970 werd het 'Soete Beese pad' uitgerold en recent in 2019, herstelde de vzw Die Soete Beese met behartiger Willy Van Parys, het pad in ere met een nieuwe bewegwijzering. Nadien werd de vzw ontbonden.

Morgan De Dapper, voorzitter Dunsa, kreeg huwier van zustervereniging

"Ik vind dat een hele eer" verklaarde Morgan De Dapper toen hij uit de handen van André Bollaert een huwier overhandigd kreeg. Hij benadrukte als voorzitter van de historische kring Dunsa de goede banden met de zustervereniging uit Het Land van Nevele.



Morgan De Dapper krijgt huwier van André Bollaert.
(Foto Henk Wauters)

Een halve eeuw geleden was Petegemnaar Morgan De Dapper assistent bij de legendarische René Tavernier, hoogleraar geologie aan de UGent. Tavernier was geboren in Nevele en had Guido Schaeck uit Landegem als medewerker. Het waren onder meer zij die in 1970 met Jan Luyssaert en Johan Taeldeman de idee hadden om in hun streek een heemkundige kring uit te werken.

Morgan De Dapper was betrokken bij de samenstelling van de eerste nummers van het erfgoedtijdschrift Het Land van Nevele. Toen ging het nog om een gestencild blaadje, samengesteld aan de universiteit.

De initiatiefnemers van de heemkundige kring Jan Luyssaert en Johan Taeldeman hadden dus als 'inwijkelingen' het geluk om bij de start van hun vereniging te kunnen rekenen op een reeks lokale sympathisanten. Morgan De Dapper, die later als hoogleraar geologie in de voetsporen van Tavernier zou treden, was één van hen. Hij verhuisde naar Sint-Martens-Leerne en bleef de vereniging volgen.

Zijn wetenschappelijke loopbaan leidde hem naar verschillende continenten, benadrukte André Bollaert. Hij werd bovendien een gezaghebbende stem in het debat over de klimaatopwarming.

Maar tegelijk liet hij zijn eigen streek niet los. Als geo-archeoloog deed en doet hij er regelmatig proefboringen, wat vaak nieuwe inzichten oplevert over de vroegste geschiedenis van Deinze en omgeving. Sinds een paar jaar is hij ook voorzitter van Dunsa, de roepnaam van wat bij het ontstaan in 1929 nog Kunst- en Oudheidkundige Kring heette.

Nieuwe voorzitter kreeg sleutels overhandigd

Ondergetekende kreeg als nieuwe voorzitter van André Bollaert de sleutels van het erfgoedcentrum in Hansbeke overhandigd. Hij beloofde er goed zorg voor te dragen.

Er is heel wat te doen, maar de eerste taak wordt het in goede banen leiden van de vele activiteiten van het feestjaar, benadrukte hij: 'Maar gelukkig zijn er de heel actieve bestuursleden en vele handen maken het werk lichter'.



*Groepsfoto van de aanwezige bestuursleden.
(Foto Henk Wauters)*

De nieuwe voorzitter verraste André Bollaert met een geschenk, een idee van erevoorzitter Jan Luyssaert; vier ingekaderde prenten (ingeschild) in zuurvrij materiaal, van het Landboek van Poesele. Hij hoopte dat dit een extra aanmoediging zal zijn voor de afscheidnemende voorzitter om nog heel wat jaren een aanzienlijke rol te spelen in de vereniging.

Maar hij had nog een verrassing in petto voor erevoorzitter Bollaert, een kleine delegatie uit Nederland, die de algemene vergadering mocht afsluiten.

Graaf van Horn zorgde voor stedenband tussen Deinze en Nederlandse Weert

Want twee opvallende bezoekers, Frank Heijkers en Peter Korten, kwamen uit Weert, een stad in Nederlands Limburg. Ze hadden voor afscheidnemend voorzitter André Bollaert een imposant geschenk in canvas mee.

Vanuit Weert wou men hem daarmee bedanken voor zijn inzet bij de (internationale) herdenking van de onthoofding van de heer van Horn in 1568 op de Markt van Brussel. De onthoofding - samen met zijn vriend

Egmont - bracht een schok teweeg in de Nederlanden en was een staaltje van machtsmisbruik door de Spaanse bezetters.



*Geschenk uit het Nederlandse Weert voor André Bollaert.
(Foto Henk Wauters)*

Een aantal leden van het Deinse stadsbestuur en de gemeenteraad die in zaal Novy in Nevele aanwezig waren, zagen dat er een stevige band is ontstaan tussen beide steden. Die is er gekomen door het onderzoek naar en de vele activiteiten over Philips van Montmorency, een 16de eeuwse graaf, die zijn eerste jeugdjaren doorbracht op het kasteel van Ooidonk. Hij was heer van het Land van Nevele. Als zijn moeder in 1530 hertrouwt met Jan graaf van Horn werd Weert zijn nieuwe verblijfplaats. De strijd tussen katholieken en protestanten kostte hem het leven in 1568. Maar zijn dood was wel het sein voor een opstand, die leidde tot het ontstaan van Nederland.

‘Er zijn drie soorten Deinzenaars’

In zijn toespraak gaf Peter Korten de aanwezigen iets mee om over na te denken: 'Er zijn drie soorten Deinzenaars: slechte Deinzenaars, goede Deinzenaars en mensen van Nevele'.

Peter Korten is zelf heel actief op het vlak van historisch onderzoek en evenementen via de Stichting de Aldenborgh en de kring Weert van het Koninklijk Limburgs Geschiedkundig en Oudheidkundig genootschap.

Stefaan De Groote, Bachte-Maria-Leerne

ONBEKEND MAAR NIET ONBEMIND: DE ERFGOEDRAAD DEINZE - HET LAND VAN NEVELE

Deskundigheid rond de tafel

Deinze en Nevele beschikten al vóór de fusie elk over een erfgoedraad. Dat dit adviesorgaan dus een vervolg kreeg in de fusiestad, was evident. De stedelijke erfgoedraad bestaat uit zestien deskundigen die professioneel of in hun vrije tijd met erfgoed bezig en begaan zijn.

Vanzelfsprekend bevinden onder die deskundigen zich ook de twee voorzitters en andere bestuursleden van de twee geschied- en heemkundige verenigingen die onze stad rijk is. Met recht en reden kan men fier zijn op de expertise die hier bij elkaar wordt gebracht, want er zijn weinig gemeenten en zelfs steden die zoveel kennis en ervaring rond de tafel krijgen voor hun erfgoedraad.

De expertise gaat van architectuur over archeologie, heemkunde, landschap en natuur, geografie, kunstgeschiedenis en immaterieel erfgoed,... Deze deskundigheid wordt dus niet alleen ingezet op onroerend erfgoed (bouwkundig, archeologisch of landschappelijk), ook andere erfgoed-thema's (roerend of immaterieel) komen aan bod: stoeten en processies, inboedels van kerken, dialecten, toponiemen, straatnamen, gebruiksvoorwerpen en gewoonten.

Vandaar dat ook de twee intergemeentelijke erfgoedverenigingen - kortweg IOED's - verbonden aan onze stad, mee aanwezig zijn in de vergaderingen. Voor het culturele erfgoed (roerend en immaterieel) is dat de erfgoedcel Leie-Schelde. Voor het onroerende erfgoed zit tot eind 2020 IOED Meetjesland mee aan de tafel. De aanvraagprocedure is lopende om ook in de regio Leie-Schelde een IOED op te starten. In de loop van 2020 volgt daar meer nieuws over. Om de doorstroming met de stedelijke administratie te verzekeren neemt ook de erfgoeddeskundige van de stad deel, een stedenbouwkundige ambtenaar bij specifieke dossiers en niet te vergeten de verantwoordelijke schepen, allemaal zonder stemrecht uiteraard. Maar zo wordt de communicatielijn heel kort gehouden, de denkpijpen nauw opgevolgd en is argumentatie over en weer mogelijk.

Een creatief behoud van erfgoedwaarden stimuleren

Met al deze deskundigen aan tafel ontspringen zich geregeld interessante discussies, die leiden tot een advies naar het stadsbestuur. Erfgoedzorg gekoppeld aan realiteitszin overgoten met een saus van deskundigheid is het standaardmenu. Het mag duidelijk zijn dat als het erfgoed niet naar de tafel kan komen om gericht een advies te schrijven, we niet te beroerd zijn om onze laarzen aan te trekken en op plaatsbezoek te gaan om een gefundeerd advies neer te pennen. Dit advies bestaat uit een constructief geheel van aanwijzingen hoe omgegaan kan worden met erfgoed. Erfgoed staat vooruitgang immers niet noodzakelijk in de weg maar creëert ook kansen tot creatieve omgang en tot vermijden van het banale. Verschillende erfgoedwaarden kunnen perfect geïntegreerd worden in een verbouwing zonder automatisch aan wooncomfort in te boeten. Tegelijkertijd wordt ook gedocumenteerd wat verloren gaat d.m.v. foto's. En geregeld wordt aanvullend onderzoek uitgevoerd, bijvoorbeeld naar de geomorfologische evolutie van de regio door de bouwputten te onderzoeken.

Dat onze stad evolueert, is maar normaal. Er zou anders niet geleefd worden. Vandaar dat actualisatie van de inventarissen noodzakelijk is. Geregeld gaan onze deskundigen dus op stap om het erfgoed binnen onze stad te evalueren waar nodig. De subsidie voor het nemen van maatregelen voor behoud van erfgoedwaarden aan inventaris-items, goedgekeurd in de gemeenteraad van februari, kwam er in nauw overleg tussen het beleid en de erfgoedraad. Op die manier kunnen eigenaars van een inventaris-item financieel ondersteund worden om die erfgoedwaarden te blijven koesteren.

Begraafplaatsen onder de loupe

Bij het leven hoort jammer genoeg ook de dood. Onze stad is maar liefst 20 begraafplaatsen rijk. En deze begraafplaatsen zijn stuk voor stuk bijzonder: zeer symbolische grafzerken maken het geheel uniek. Onze deskundigen gaan geregeld op stap om de begraafplaatsen te inventariseren. Zo wordt graf per graf gekeken naar bijzonderheden, kaptechniek, kunstenaar, specifieke materialen, vermelding van beroepen. Ook personen die door oorlogsomstandigheden verminkt raakten (burgers of militairen) verdienen om in het collectief geheugen te blijven bestaan en hun graf hoort dan ook behouden te blijven *(op voorwaarde natuurlijk dat dit op de zerk ook te zien*

is). Dat zijn we aan hun heldendaden verplicht. Onze begraafplaatsen zijn stuk voor stuk pareltjes, met kunstwerken van graven die als geheel rust brengen. Neem gerust eens de tijd om de begraafplaats in uw buurt een bezoekje te brengen. Kijk even over het verdriet heen en je zal een oase van symboliek tevoorschijn zien komen.

Daarom zijn ook evenementen als Reveil zo belangrijk: een muzikaal eerbetoon aan een dierbaar familielid, een eerbetoon aan allen die ons te vroeg verlaten hebben. Omdat op sommige graven geen bloem ligt. En omdat zoveel herinneringen te mooi zijn om te vergeten.

Herwaarderen van kapellen



Zandekapel in Hansbeke wordt gerestaureerd.

Symboliek wordt niet alleen gebundeld op begraafplaatsen. Dagelijks passeert eenieder van ons aan klein maar waardevol erfgoed. Onze stad telt heel wat kapelletjes en neemt de zorg voor de kapelletjes heel nauw ter harte. De zogenaamde Zandekapel in Hansbeke of de Kapel van Sint-Antonius-Abt werd als laatste overgenomen in het openbaar domein. Het dossier is lopende om die te herstellen en in volle glorie terug te laten schitteren. We kunnen echter pas bijzonder fier zijn op wat particuliere kapeleigenaars doen aan dit waardevolle erfgoed. Er zijn ondertussen heel

wat kapelletjes op initiatief van de eigenaar gerestaureerd en in ere hersteld. Applaus voor eenieder die dit erfgoed terug de glans geeft die het nodig heeft, uiteraard ook de peters en meters die dagelijks de kapel in hun buurt onderhouden, want een onderhouden kapel heeft minder zware restauratie-investeringen nodig.

En wat met het publiek?

Aangezien het de hoofdtak van de erfgoedraad is om advies te geven aan het beleid, is het niet zo vreemd dat Jan-in-de-straat zo weinig hoort over deze raad. Toch heeft de erfgoedraad zich voorgenomen om ook de inwoners van onze stad bewust te maken van en te informeren over erfgoed en erfgoedzorg. Het zal dus in de toekomst vaker gebeuren dat er (tijdelijke) infopanelen komen, of dat via activiteiten de aandacht wordt getrokken op het erfgoed.



Rondleiding door Hugo Schaeck op de Open Monumentendag van 2019.

Een jaarlijkse traditie in onze stad is de deelname aan Open Monumentendag, de tweede zondag van september. Dan wordt een deeltje van onze stad belicht en dat zijn heus niet altijd grootse bouwwerken of enkel het stadscentrum. Ook straatkapelletjes of privéwoningen en het platteland komen aan bod. Een nauwe samenwerking met de erfgoedraad en niet te vergeten met de beide geschied- en heemkundige verenigingen, diverse vrijwilligers en het Koninklijk Atheneum Erasmus maken er een gedragen event van.

Samenwerken met scholen rond erfgoed, doet de stad trouwens vaker. De herstelling van het kruis op de begraafplaats van Deinze is één voorbeeld. De leerlingen van de houtafdeling van het K.A. Erasmus Deinze hebben dit Duits kruis als enige overblijfsel van de Duitse begraafplaats in Deinze gerestaureerd. Dit jaar werken we nauw samen met het VTI-Deinze voor de vormgeving van het molenmonument in Wontergem. De jongeren werken het ontwerp uit in hout en cortenstaal en verwerken hierin de molensteen, als enig overblijfsel van de stenen stellingmolen uit de 19^{de} eeuw. Naar verluidt zou de Wontergemse tourwinnaar Lucien Buysse in 1905 er nog als molenaarsknecht gewerkt hebben. Niet alleen de opdracht op zich is belangrijk binnen hun vakgebied, maar ook het verhaal achter het monument leren kennen, brengt erfgoed dichterbij de jeugd. En we weten allemaal: wie de jeugd heeft, heeft de toekomst!

De erfgoedraad, met zijn enthousiaste groep vrijwilligers, komt maandelijks samen om verschillende aangelegenheden te bespreken en zo het beleid van de stad én haar inwoners van dienst te zijn rond erfgoed(zorg). Want zorgen voor gisteren, is zorgen voor morgen.

Eva Devooght, Petegem en Luc Bauters, Meigem